Natur & miljø

Nr. 4 1995 • Pris i løssalg kr. 39 • Norges Naturvernforbund

Vandrefalken: Lurt til å overleve

Unike bilder:
Miljøgiftenes herjinger

Overlevde sovjetiske
atomsprengninger

Norsk gass-selger:
Stiller ikke miljøkrav
16 SIDER GASSBILAG

HEIDI

miljøbevegelsens svar på

GRO

ISSN 0802461-8

9 770802 461002

skråblikk

Redigert av Jens Petter Toldnæs

MAGASINET MED DET RARE I

Det følgende er en innholdsfortegnelse fra et norsk blad. Alle oppgavers mor er å gjette hvilket blad det er fra:

- Produksjon og forbruk må over i et bærekraftig spor
- Miljøsatsing for fremtiden
- Miljøvennlige økonomipakker
- Hvor grønne er norske ledere?
- Men jeg har aldri sitti i lenker!
- Verdifokusert miljøforskning

Ferdig med å gjette. Her kommer svaret du garantert ikke hadde dersom du ikke er en av abonnentene: BI Forum! Vi snakker om bladet til Bedriftsøkonomisk Institutt. Bladet går i 38 000 eksemplarer til alle personer som betyr noe i norsk næringsliv, i tillegg til landets 1000 største bedrifter. Fra å være en biting er miljø blitt en BI-ting.

ØKOLOGISK HUMOR

«Fremskridtets Gleder» heter en bok av Stan Eales. Undertekstene garanterer økologisk humor. Boken er foreløpig bare oversatt til dansk, men ettersom det er vitsetegninger, såkalte «cartoons», burde språkbarrierene være overkommelige. Eales humor spenner over hele miljøspekteret, og heltene er dyr og planter. Vi fant boken hos Tronsmo Bokhandel i Oslo. Pris: kr 89,-

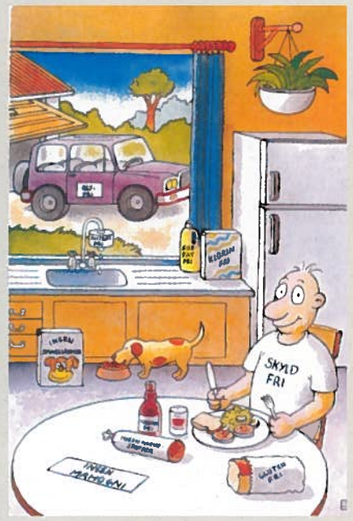

TO SUKSESSER OG EN FIASKO

To av Storbritanias gresshoppearter er blitt reddet fra utryddelse etter et vellykket avlsprogram.

Artene som bærer de latinske navnene Gryllus campestris **og** Decticus verrucivorus **fantes på til sammen bare rundt 30 steder.**

I 1992 ble seks hangresshopper og seks hungresshopper samlet inn. I dag har 4000 etterkommere blitt satt ut i naturen.

Fullt så bra går det ikke med Gryllotalpa gryllotalpa. **Forskerne har gjort grundige avlsforberedelser. De har bare ett problem. Så langt har de ikke klart å finne noen levende eksemplarer i England ... (New Scientist)**

GULE (GRØNNE) OG BLÅ

Ikke vinner de VM i fotball. OL har de aldri hatt og selv flommene deres er mindre enn våre. Med knekkebrød som fremste eksportartikkel og en økonomi som styres av tyngdekraften, er det overkommelig å gjøre seg kvikk på svenskenes bekostning om dagen.

Men så kommer det for en dag, i form av en notis i avisen Miljö-Aktuellt: Den svenske regjeringen vil til høsten dele ut 100 millioner kroner til såkalte «grønne jobber». Pengene skal brukes til å kombinere målet om en holdbar utvikling kombinert med sysselsetting. Kan vi finne oss i dette da Gro? De slår oss jo stadig på de viktige sakene...

VITENSKAP

Den internasjonale hvalkommisjonen fordømte på sitt årlige møte Norge for fortsatt å drive kommersiell fangst på hval. Kommisjonen er også skeptisk til Japans forskningsfangst. Det viser seg nemlig at mange av de 330 hvalene som Japan skjøt i fjor endte i delikatesseforretninger. New Scientists tegner har følgende kommentar:

FOR 25 ÅR SIDEN

Et hakkespettpar har hakket over 100 hull i isolasjonen på romfartøyet «Discovery», melder Arbeiderbladet. Alle forsøk på å skremme Hakke Hakkespett og frue har vært forgjeves og oppskytingen av fartøyet er foreløpig utsatt.

(Fra artikkel av Rolf Vik, Norsk Natur 3 1970.)

Foto: Bård Løken

SKRÅBLIKK AVSLØRER

Ikke alle synes forige nummers syrlige omtale av vervebrosjyren til Fremtiden i våre hender var like morsom. En del ampre brev gir tydelige signaler om at vi ikke bør tøyse med hverandre i miljøbevegelsen (vel å merke; vi har ikke hørt noe fra FIVH).

Nå har vi ikke muligheten til å dementere oppslaget om syden-brosjyren som skulle verve nye FIVH medlemmer – den eksisterer jo. I stedet skal vi bringe en avsløring om drikkevannsforsyningen i Naturvernforbundet: Sekretariatet frakter drikkevannet sitt helt fra Imsdalen, plasserer det i en plastbeholder (muligens PVC), som i tillegg bruker strøm. Dette gjøres ikke engang for å verve medlemmer, men for å slukke de ansattes tørst.

Med en slik uselvisk avsløring regner vi Pax Natura – den store naturfreden – for gjenopprettet!

NATURVERN FORBUNDET

Utgiver:
Norges Naturvernforbund
Postboks 2113 Grünerløkka,
0505 Oslo, Norge.
Besøksadresse:
Nedregate 7
Tlf: 22 71 55 20
E-post: red.naturvern@oslonett.no
Telefax: 22 71 56 40
Bankgiro: 8200.01.44203
Postgiro: 0803 5 09 46 02
Ansvarlig redaktør: Jon K. Berg
Fotoredaktør: Bård Løken
Redaksjonssekretær:
Jens Petter Toldnæs
Redaksjonen:
Ola Glesne, Ragnhild Noer, Ole P. Pedersen, Jon Bjartnes, Geir Kristian Lund, Knut Are Tvedt.
Annonser:
Naturvernforbundets Markedskontakt A/S
Tlf: 22 71 92 20
Design/lay-out:
dEDBsign, Ketill Berger
Sats, repro og trykk:
Aktietrykkeriet A/S
Natur & Miljø trykkes på 100 % resirkulert papir.
Abonnement institusjoner: kr. 340,-
Abonnement enkeltpersoner: kr. 225,-
Bestilles hos Universitetsforlaget, Kundeservice, Postboks 2959 Tøyen, 0608 Oslo
Tlf: 22 57 53 00
Telefax: 22 57 53 53

■ Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & Miljø.

Natur & Miljø er tilsluttet Fagpressens Redaktørplakat

innhold

REDDET: Vandrefalken ble lurt til å legge dobbelt så mange egg som før • 10

EKSKLUSIVT: Natur & Miljø viser unike bilder av hvordan miljøgiftene virker på dyr • 18

KVINNE VED RORET: Naturvernforbundets nyvalgte leder Heidi Sørensen • 22

ATOM: Ernest Khan ble brukt som laboratorierotte under sovjetisk atomprøvesprengning • 27

KOMMUNEVALG: Elendig i Bergen, bra i Voss. Våre to eksempler viser at det er stort sprik i miljøpolitikken i kommunene • 34

GOLF: Bygging av golfbaner er i ferd med å bli en betydelig miljøbelastning i Asia • 42

NEW YORK: Lars Løvold fra det norske Regnskogsfondet skal lede det internasjonale Regnskogsfondet i New York • 46

FASTE SPALTER: grønn pepper 8 • Helene svarer 17 • naturfotografen 30 • nærbildet 41 • liv i laga 44 • på klingen 50 • bøker 52 • Blekkulf 56 • lesernes galleri 62 **FORSIDE:** Victor Boullet

leder

Et realt miljøglefs

***Danmark og New Zealand** glefser mot grove miljøovertramp. Ser vi konturene av en ny trend i internasjonal miljøpolitikk?*

Før sommeren var det to hendelser som viste at den politiske reaksjonen på miljøtruslene er i ferd med å skjerpes. Det var for det første skjebnen til den britiske lastebøyen Brent Spar. Sterkt politisk press fra blant andre Danmark og Tyskland fikk Shell til å omgjøre sin beslutning om å dumpe den utrangerte bøyen i havet. Danmarks miljøvernminister Svend Auken gikk så langt som å varsle boikott av Shell-stasjonene.

Like etter bekjentgjorde Frankrike at atomprøvesprengningene i Stillehavet skal gjenopptas. Igjen sterke reaksjoner. Australia hjemkalte sin ambassadør i Paris, mens New Zealand kansellerte militære avtaler. Også Japan, Russland og USA protesterte offisielt mot den franske avgjørelsen.

En tredje hendelse i samme gate var Nordsjødeklarasjonen som ble underskrevet i Esbjerg i juni. Deklarasjonen ble overraskende ambisiøs. Her var det spesielt den danske ordstyreren, miljøvernminister Svend Auken, som drev sinkene bort fra sine forsvarsposisjoner. Underveis var ordskiftet usedvanlig skarpt.

Likevel, det er all grunn til å være skeptisk til det offisielle miljødiplomatiet. Brent Spar er i stor grad en synbolsak. Som den britiske miljøvernministeren John Gummer påpekte, er de tyske kjemikalieutslippene gjennom elvene uendelig mye større enn det Brent Spar ville ha tatt med seg til bunns. Og ingen snakker om kanskje det største miljøproblemet, den stadig økende biltrafikken.

Det er også typisk at alle skylder på hverandre i den internasjonale miljøpolitikken. Auken vil ikke snakke om det danske landbruket, og britene unngår kullkraften. Norge er lite interessert i radikale mål innen off-shore virksomheten.

Men tonen er altså blitt tøffere. Det viser at miljøproblemene er i ferd med å bli så alvorlige at de gir diplomatisk hodebry på topplan. □

Jon Knut Berg

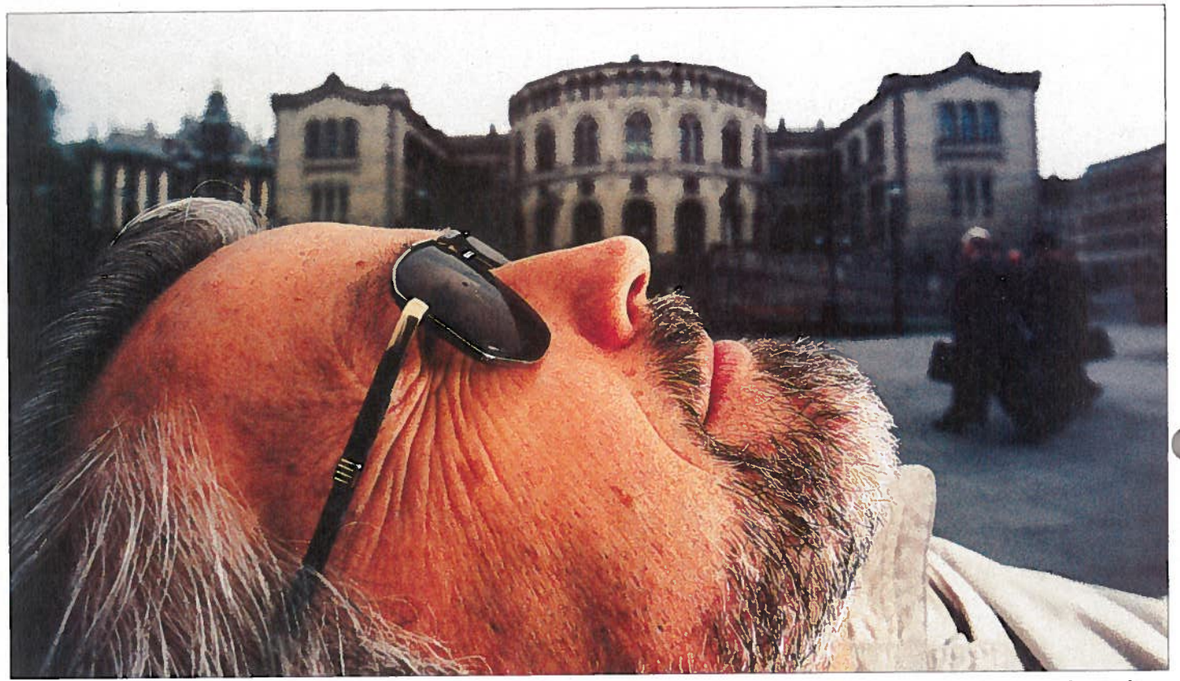

Peter Johan Schei har nettop gått av som leder for Direktoratet for Naturforvaltning. Nå blir han reisende naturambassadør.

Vil automatisere naturvernet

Direktoratet for naturforvaltning (DN) arbeider med å innføre et automatisk vern av direkte truede arter, opplyser den nylig avgåtte direktøren, Peter Johan Schei.

N&M: Jon K. Berg (tekst) og Bård Løken (foto)

Schei gikk av som direktør i DN etter vel seks år i sjefsstolen. Han har gjort seg bemerket som en kunnskapsrik og klartalende direktør. Imidlertid sier han til Natur & Miljø at han kunne ha tenkt seg større frihet til å sette saker på dagsorden.

– Bellona og Naturvernforbundet har i stor grad satt dagsorden i forurensningssaker. Men det er en fare for at de overtar det som skulle være et offentlig svar, sier Schei.

Automatisk vern

Schei opplyser at DN går inn for automatisk vern av direkte truede arter, på lik linje med fornminneloven.

Eks-direktøren sier det var statsminister Gro Harlem Brundtlands løfter til Naturvernforbundets landsmøte for to år siden, som satte fart i arbeidet med automatisk vern. Dengang sa hun at hun ville sørge for at direkte truede arter automatisk blir vernet når de blir oppdaget. En tilsvarende bestemmelse finnes i fornminneloven.

Det er i forbindelse med revisjonen av naturvernloven at DN arbeider med automatisk vern.

En slik bestemmelse vil konkret innebære at staten kan pålegge en kommune å sikre leveområdet for direkte truede arter som blir oppdaget.

– *Vil ikke dette stride mot det lokale selvstyret?*

– Jo, men på en rekke samfunnsområder settes det rammebetingelser for det lokale selvstyret. Vi mener at vi kan vedta visse minimumskrav til kommunenes håndtering av naturverdiene, og da bør det være rimelig at de ikke får lov til å utrydde arter, sier Schei.

Rio-konvensjonen

Under Rio-konferansen i 1992 ble konvensjonen om biodiversitet undertegnet av 157 land. Konvensjonen er en forpliktende internasjonal avtale om at hvert land tar vare på en representativ del av forskjellige naturtyper.

«Relativt sett er situasjonen god for norsk natur»

Schei innrømmer at Norge så langt ikke har fulgt opp konvensjonen godt nok. En del av naturtypene er ikke sikret i tilstrekkelig grad, slik som barskogen og våtmarksområder. Forvaltningen av naturområder utenfor det som er vernet etter naturvernloven, er også mangelfull.

Dessuten peker han på at konsekvensanalysene ved små og store utbygginger i dag ikke tar nok hensyn til det biologiske mangfoldet. Retningslinjene for konsekvensanalyser er imidlertid nå under revisjon, slik at de skal bli i tråd med forpliktelsene i konvensjonsteksten og tilsvarende krav som er stilt for Norge gjennom EØS-avtalen.

– Men på den andre siden er det ikke noe land som er så godt i gang med å oppfylle konvensjonen som Norge, slår Schei fast.

Ikke alvorlig truet

– Hvordan vil du karakterisere tilstanden for norsk natur generelt sett?

– Relativt sett er situasjonen god i Norge. Det er få truede arter i forhold til andre land, og ennå er store områder så godt som uberørt av alvorlige inngrep. Vi må likevel arbeide for å ta vare på det vi har. Det som utryddes, kan vi miste for alltid.

Schei sier videre at vi står i fare for å få en mer homogen, ensartet natur. En grunn til det er at vi har fått inn nye skadeorganismer de senere årene, og mostandsdyktige arter utkonkurrerer våre naturmiljøer, ifølge Schei.

Mer turisme

Han peker på to årsaker til den økte artsinnvandringen, mer verdenshandel og turisme. De importerte artene kan for eksempel være kjæledyr og bakterier. Importen skjer bevisst eller tilfeldig.

Schei forteller at DN advarte mot import av smolt fra Skottland i 1985 av frykt for furunkolose. Advarselen ble ikke tatt til følge, med det resultatet at denne skadeorganismen ble innført og har forårsaket store skader i norske lakseoppdrett.

Ambassadør

Schei skal nå bli reisende naturambassadør for Norge. For eksempel blir han neste år utnevnt som president i vitenskapskomiteen under konvensjonen om biologisk mangfold. Han kommer også til å arbeide med andre internasjonale avtaler og miljøvernspørsmål, slik som biologisk mangfold.

Ny direktør i DN er nå Stein Lier-Hansen. □

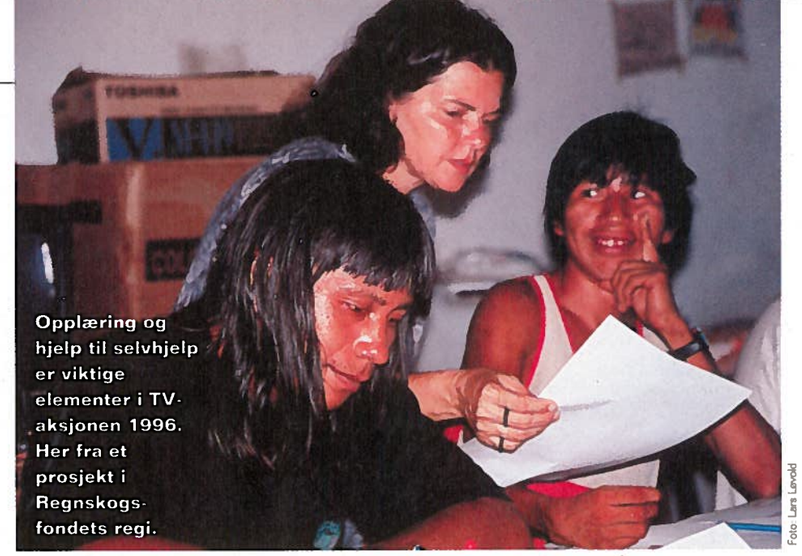

Opplæring og hjelp til selvhjelp er viktige elementer i TV-aksjonen 1996. Her fra et prosjekt i Regnskogsfondets regi.

Foto: Lars Løvold

TV-aksjonen til miljøet

Fem norske miljøorganisasjoner har fått tildelt TV-aksjonen for 1996.

Aksjonens motto er «Miljø for livet». De innsamlede pengene skal gå til prosjekter i Asia, Afrika og Latin-Amerika som bidrar til bekjempelse av fattigdom og et bedre miljø. Tanken er at et godt miljø er forutsetningen for utvikling.

Det er Regnskogsfondet, Utviklingsfondet, Framtiden i våre hender, WWF Verdens Naturfond og Naturvernforbundet som har fått aksjonen. De samarbeider i den nyetablerte organiasjonen Rådet for Utvikling og Miljø (RUM).

– Dette er en unik mulighet til å gi folk et bilde på hvordan det er mulig å løse miljøproblemene gjennom hjelp til selvhjelp. Samtidig vil det føre til at mange nye prosjekter kan settes i gang, sier Lars Løvold, leder i Regnskogsfondet.

Se også Dag Hareides kommentar på side 39. □

3000 forurensnings-rammede får hjelp

Regjeringen vil hjelpe 3000 av én million mennesker som rammes av for høy luftforurensning i Norge.

N&M: Ole P. Pedersen

Tidligere har det ikke vært noen grenser for hvor mye biltrafikken kunne forurense. Det skal det bli slutt på. Regjeringen har nå foreslått at forurensningsloven skal gjelde for biltrafikken. Innen 2002 skal det ikke være luftforurensning over grensene som regjeringen setter.

Men kravene til biltrafikken fører ikke til at den helsefarlige forurensningen forsvinner. Det er bare de aller verste utslippene, som bare 3000 mennesker utsettes for, som skal forhindres. Én million mennesker er rammet av for høy luftforurensning i Norge i dag.

500 millioner kroner, eller 167 000 per person, er prislappen regjeringen har satt på tiltakene.

Ifølge underdirektør Øyvind Østberg i Miljøverndepartementet, betyr reglene at vedkommende som eier veien hvor forurensningen blir for høy, må betale prisen for å redusere utslippene. Men det er fortsatt mulig at kommuner og fylker kan få refundert sine utgifter fra staten. Dermed må de fleste tiltakene betales over statsbudsjettet.

Regjeringen ønsker ikke å gi mulighet for å begrense biltrafikken i perioder med høy luftforurensning. □

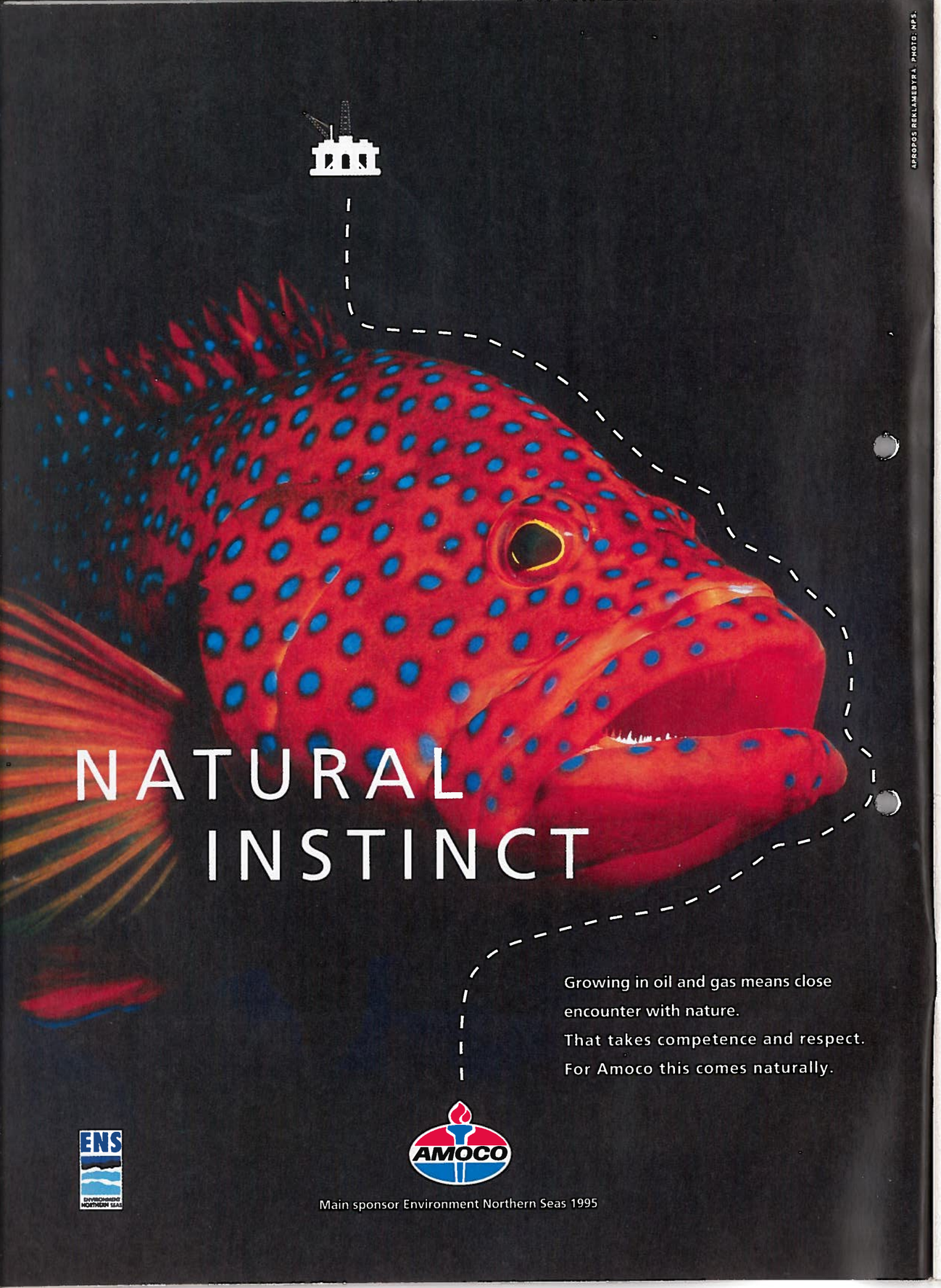

NORDSJØKONFERANSEN:

Hardere krav til bøndene

Foto: Fred Friberg/NN/Samfoto

Bøndene må nå redusere bruken av sprøytemidler. Det ble bestemt under Nordsjøkonferansen i Esbjerg før sommeren.

N&M (Esbjerg): Bøndene må skjerpe seg etter at miljøministre fra de ni nordsjø-landene før sommeren gikk inn for å stramme inn miljøkravene.

N&M: Jon K. Berg

Én stor seier, og én stor skuffelse. Og generelt bedre enn forventet. Slik konkluderer miljøorganisasjonene etter Nordsjøkonferansen 7–9. juni.

Seieren gjaldt forbud mot utslipp av miljøfarlige stoffer til Nordsjøen innen 2010, mens skuffelsen gjaldt det svake fiskerikapittelet.

– Nordsjødeklarasjonen ble bedre enn vi hadde ventet, men ikke så bra som vi hadde håpet, sier John Maggs fra paraplyorganisasjonen Seas at Risk. Seas at Risk inkluderer blant annet Naturvernforbundene i Skandinavia.

Maggs er meget godt fornøyd med vedtaket om å forby utslipp av miljøgifter til Nordsjøen.

– Dette er et viktig vedtak, og det kan få store konsekvenser for industri og landbruk. Samtidig vil dette målet være et eksempel til etterfølgelse for resten av verden. Svakheten med vedtaket er imidlertid at det ikke inneholder noen kortsiktige mål, bare langsiktige. Det er dermed viktig at landene allerede nå planlegger hvordan stoffene skal erstattes, sier han.

Innen fiskerikapittelet ble det ikke vedtatt noen konkrete forpliktelser, selv om flere av ministrene karakteriserte overfisket som Nordsjøens største miljøproblem. Imidlertid ble det vedtatt å arrangere en felles konferanse for fiskeri- og miljøvernministre i Norge i neste år.

Hardere for bøndene

Bøndene kan vente seg strengere miljøkrav i framtiden som følge av den nye Nordsjødeklarasjonen.

Utslipp av næringssalter og sprøytegifter er landbrukets to store miljøsynder. Nordsjølandene har hatt problemer med å få bøndene til å oppfylle vedtatte miljømål til nå, men politikerne har ikke gitt opp.

For det første skal det bli slutt på alle utslipp av farlige sprøytegifter til Nordsjøen innen 2010. Statens forurensningstilsyn har i dag ikke oversikt over hvor mye av sprøytegiftene i Norge som faktisk havner i Nordsjøen, men det er oppdaget rester av enkelte gifttyper i bekker og elver. Dermed må landbruket i årene som kommer finne mindre miljøskadelige sprøytegifter.

For det andre må utslippene av nitrater reduseres som følge av vedtaket om å definere Nordsjøen som et følsomt område. Utenom de områdene der nitratutslipp påviselig har noen effekt, må landbruket gjennomføre omfattende endringer for å få ned avrenningen av næringsstoffer fra gjødslingen.

Kommunene må rense

Det samme vedtaket om å definere Nordsjøen som et følsomt område, får også konsekvenser for kommunene. I de områdene der Norge ikke kan påvise at utslippene av nitrogen fra kloakken er ubetydelig for miljøet, må kommunene investere i nye, dyre renseanlegg.

Det er faglig enighet om at nitrogenrensing fra Kragerø og sørover ikke vil ha noen effekt på miljøet. Men det er en oppildnet strid blant fagfolk og myndigheter om behovet for rensing fra Kragerø og til svenskegrensen.

Dumping av plattformer

Det området som fikk størst oppmerksomhet under Nordsjøkonferansen var dumping av utrangerte plattformer. Her stod Norge og Storbritannia alene mot resten. De to landene holdt fast på sin rett til å vurdere sak for sak hvorvidt plattformene skal dumpes eller bringes på land for å deponeres eller gjenvinnes. □

grønn pepper

Mellom venner

Fleire og fleire natur-og-miljø-venner er blitt bilistar eller omvendt. Når eg av og til forklarer somme av desse at eg aldri har starta ein bil og aldri har forsøkt å lære meg å køyre, hender det dei ser oppgitt på meg og spør vennleg: Men du er vel ikkje fanatikar heller, Einar?

Somme utkant-venner kallar meg ekstremist når eg ikkje er på parti med bilen. Det nestverste eg kan gjere, er å hevde at vi som ikkje har bil, burde betalt en ekstra luksusskatt fordi vi har det så godt. Alle bilistar er imot skattar og tykkjer det er ille nok at dei stundom missar førarkortet, om ikkje dei dertil skulle betale meir skatt mens dei var i ulykka.

Det uslaste eg kan seie til ein bilist, er likevel det eg seier innomhus når vedkomande rekkjer opp handa og hostar og ilskar seg og forlangar røykeforbod i lokalet. Det er då eg minner om økobalansen: Ingen som køyrer bil har moralsk rett til å krevje eit røykfritt rom kring sin person! Dette er det verste. For eg røykjer ikkje sjølv, det er det som er feilen. Min feil. Ein bilist som forlangar røykeforbod i lokalet, liknar ein tjuv som ser strengt på oss og seier: Her skal vi ikkje ha noko steling, folkens.

Det ville vore heilt ok om eg reiste meg og gjekk ut i naturen for å ta meg en røyk der – det ville bilisten forstått – berre eg ikkje drog fram dette med tjuven. Dette at sjølv om dei ferraste likar steling, så er det for ille å høyre tjuven sjølv forlange at ingen skal stele frå han.

Den mengda av frykt og bråk og avgassar ein bilist tvingar på dei han passerer, ser eg aldri tydelegare enn når den same bilisten forlangar rein frisk luft. Det er ekstremistisk sett og bilisten avskyr ekstremistar. Eg er vel også ein ekstremist når eg ser bilen som emballasje for reisande. Så fort reisa er over, kvittar ein seg med den brukte emballasjen der ein er. Alle parkeringsplassar er søppelplassar.

Det som er imellom dei – vegane – er eit slag verna skytebanar for bemanna prosjektil. Her øver kamikazeførarane i bilane seg før det siste, avgjerande oppdraget. Det er livsfarleg å kome for nær eller krysse ein slik bilbane. Ingen jeger, soldat eller konkurranseskyttar ville få lov å øve seg på å sende den farlege kula si så nær forbi ein annan person som ein bilist får lov å køyre forbi med ein bil. Ingen skyttar ville heller få lov å bruke så grovkalibra eller eksplosive prosjektil som ein bil.

På vegen driv ein ikkje jakt, ikkje krig, berre ei permanet og avskrekkande terrorøving. Terror til to kantar: Avvikande eller påtrengjande trafikk held ein i age med trugsmål om summarisk dødsstraff. Sivilistar i reservata langs vegkanten pasifiserer ein med trugsmål om alle slag helseskader og tap.

Kvar gong ein velmeinande terrorist sprengjer ei bilbombe ein stad i verden, hoppar eg likevel ikkje av glede over at nå blei det ein bil mindre. Eg sukkar, for eg veit, at den bilen blir nok erstatta, nå skal det snart leverast atter ein ny bil. Dette kan sjølvsagt ikkje seiast risikofritt mellom naturvenner, som støttar bilbransjen og Norges Automobilforbund i at bilparken bør fornyast fordi det er bra med nye biler i gammal natur. Den einaste nye bilen eg ønskjer velkomen, er jiffy-bilen.

Einar Økland

Naturvernere går sammen med fagbevegelsen

Naturvernforbundet har fått 300 000 nye støttespillere etter at samarbeidsavtaler mellom Norsk Kommuneforbund og Norsk Lærerlag er undertegnet.

N&M: Jens Petter Toldnæs

Foto: Erik Dyrend

Lederen i Norsk kommuneforbund, Jan Davidsen (th), og Naturvernforbundets Dag Hareide vil samarbeide, og har gitt ut boken «Kommunens lille grønne».

– Det er ikke helt tilfeldig at det ble disse to fagforeningene som først ble gjenstand for Naturvernforbundets interesse, sier fagkonsulent i Naturvernforbundet, Trond Jensrud til N&M.

Han mener lærere tradisjonelt har vært engasjert i miljøvern, og at det derfor er uproblematisk for medlemmene å knytte seg nærmere til temaet. Et annet viktig poeng er at de underviser barn og ungdom, de vi skal la naturen gå i arv til.

Ifølge Jensrud er Norsk Kommuneforbund det forbundet i LO som er kommet lengst når det gjelder å ta miljøproblemene på alvor. Forbundet har et eget miljøprogram, og er også interessante i kraft av at det er det største LO-forbundet med over 220 000 medlemmer.

Lokalt arbeid

– Hva venter så Naturvernforbundet å få ut av dette?

– Foreløpig er det gitt ut en håndbok for bedre miljøvern i kommunene. Denne går til alle Kommuneforbundets medlemmer. Utover det, er nok dette først og fremst et prosjekt hvor resultatene ikke kommer i form av rapporter, men av praktisk arbeid. Folk som jobber ute i lokallag vil kunne møte folk i kommunene med en samarbeidsavtale i ryggen.

Naturvernforbundet vil nå se på et knippe enkeltkommuner for å finne ut hvilke miljøutfordringer de står overfor. Tanken er at disse prøvekommunene kan brukes som eksempler i resten av landet, eksempler på at det går an å gjøre noe med miljøproblemene.

For Norsk Lærerlags vedkommende ser Naturvernforbundet samarbeidet som en fin mulighet til å kunne nå ut til skoleverk og barnehager i sterkere grad enn før. Det vil også gi Lærerlaget mulighet til å tilby sine medlemmer noe konkret på miljøområdet. Først og fremst er det snakk om undervisningsmateriell. For eksempel laget Natur & Miljø før sommeren et bilag om Naturvernåret som ble sendt ut sammen med Norsk Skoleblad i et opplag på mer enn 70 000 eksemplarer.

Jensrud håper at Naturvernforbundet vil samarbeide med flere fagforeninger i framtida. Klarer organisasjonen å få fagbevegelsen til å forstå alvoret i miljøproblene, håper han på litt kniving om å være grønnest, forbundene imellom. □

ET NORSK PRODUKT

MØRE TRAFO:

TENK MILJØ!

95% AV EN TRANSORMATOR FRA MØRE TRAFO KAN GJENVINNES!

«Etterhvert er vi blitt mer miljøbevisste og flinkere til å legge til rette for miljøbevarende arbeid. Som sagt kan 95% av en transformator fra oss gjenvinnes. Dette skjer ved at spesialfirmaer samler inn utrangerte transformatorer gjennom bl.a. utplasserte containere. Disse blir så demontert og materialene frasortert og sendt til gjenvinning. Oljerester blir samlet i fat og returnert til oss. Møre Trafo er godkjent som mottaker for brukt trafoolje»

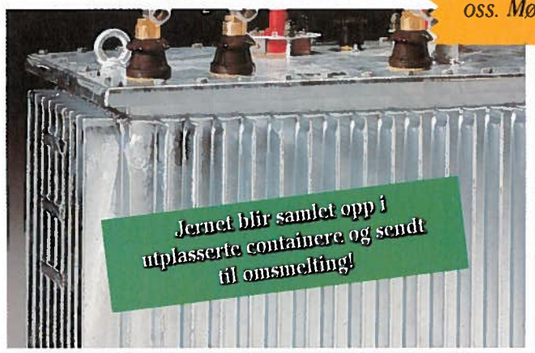

*Skadde isolatorer kan ikke gjenvinnes.

MØRE TRAFO

MØRE TRAFO AS
HOVEDKONTOR
N-6230 SYKKYLVEN
TLF.: 70 25 17 00
TELEFAX: 70 25 30 09

MØRE TRAFO AS
REGION VEST
DAMSGÅRDSGT.163
N-5031 LAKSEVÅG
TLF.: 55 34 54 60
TELEFAX: 55 34 55 65

MØRE TRAFO AS
REGION ØST
HOTVETVEIEN 86.
N-3018 DRAMMEN
TLF.: 32 89 40 90
TELEFAX: 32 83 67 11

MØRE TRAFO SVENSKA AB
STATIONSVÄGEN 11, PL.5
S-136 22 HANINGE
SVERIGE
TLF.: 46-8-777 0240
TELEFAX: 46-8-777 0380

Møre Designteam Reklamebyrå As. NRF 96.

LURT TIL Å OVERLEVE

For 20 år siden var vandrefalken nær utryddelse – nå er den på vei tilbake. Hemmeligheten er «dobbeltkullmetoden» – forskerne narrer fuglene til å legge egg to ganger. ➤

N&M: Tom Schandy (tekst og foto)

...fortsettelse

LURT TIL Å OVERLEVE

I Oslofjord-området har entusiastiske falkevenner blåst liv i en utdøende bestand. I år talte bestanden i dette området 19 par, mens bestanden på landsbasis teller 200–300 par.

Et sårt og hest «kæ-kæ-kæ-kæ» høres fra den stupbratte fjellveggen. Lyden levner ingen tvil – vandrefalken er på plass. Rovfuglekspert Odd Frydenlund Steen konstaterer at hele 19 par har etablert seg i Oslofjord-fylkene denne sommeren.

For ti år siden hekket bare to–tre falkepar i denne regionen.

– Med andre ord en seksdobling av bestanden. Hvilken suksesshistorie, sier Frydenlund Steen.

Kunstig ruging

Økningen har ikke kommet av seg selv. Frydenlund Steen er ikke i tvil om at de mange aktive forvaltningstiltakene i regi av «Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge» har hatt stor betydning – et prosjekt som både Norsk Ornitologisk Forening, Verdens Naturfond og Norges Naturvernforbund er involvert i.

Prosjektet har drevet utstrakt innsamling av egg for kunstig ruging, utsetting av unger og bruk av «dobbelkullmetoden». Sistnevnte går ut på å fjerne eggene når kullet er fullagt. Dette fører til at falkene parrer seg nok en gang og legger et nytt kull i løpet av en ukes tid. Eggene fra det første kullet klekkes ved avlsstasjonen til «Prosjekt Pilgrimsfalk» i Sverige.

Når ungene er store nok, erstattes det andre eggkullet med ungene fra det første kullet. Ungene fra kull nummer to brukes til å supplere andre kull – eller settes ut på egnede steder når ungene er store nok til å klare seg på egen hånd.

– På denne måten narres falkene til å produsere to kull i løpet av en og samme sesong, og dermed øker vandrefalkbestanden raskere enn om naturen hadde fått råde helt på egen hånd, forteller Frydenlund Steen. Denne metoden bidrar også til at fuglene kvitter seg dobbelt så raskt med miljøgifter som normalt. For hvert kull som legges, reduseres nemlig giftnivået i de voksne fuglene. Unger som er født i fangenskap, har også den fordelen at de får en «flying start» med kylling uten spor av miljøgifter.

Enkelte er kritiske til slik manipulering, men for Frydenlund Steen er det en selvfølge å hjelpe naturen.

– Det er våre tekniske framskritt som har ført til at vandrefalkbestanden er blitt redusert. Da skulle det bare mangle om vi ikke bruker vår kunnskap og moderne teknikk til også å øke bestanden.

Miljøgifter

Det var først og fremst landbrukets anvendelse av insektsmiddelet DDT som holdt på å bli vandrefalkens bane. Men også andre kjemikalier har vært negative, slik som dieldrin, aldrin, lindan, heksanklorbenzen og PCB. Miljøgiftene førte til at falkene la egg med så tynne eggeskall at de rett og sett knuste under vekten av den rugende fuglen. Bestanden raste nedover – og nådde bunnen i 1976. Da kjente man bare til åtte besatte vandrefalklokaliteter i Norge. Situasjonen var svært kritisk.

Takket være forbud mot mange av de lumske miljøgiftene, er bestanden i vekst over hele Europa. Frydenlund Steen tror vi kan ha nærmere 300 par i Norge i dag. Det tar imidlertid lang tid å bli kvitt miljøgiftene. Fortsatt er eggeskallet 10 til 12 prosent tynnere enn normalt. Det viser at miljøgiftene ennå ikke er ute av naturen.

Frydenlund Steen frykter at nye og ukjente miljøgifter har kommet i omløp i naturen, for vandrefalkene blir ikke så gamle som de burde. I dag er den gjennomsnittlige alderen for vandrefalkene i Oslofjord-området 3,5 år for hannen og 4,5 år for hunnen, men falkenes alder burde i gjennomsnitt være ett til tre år høyere.

Om det skyldes dioksiner er det ingen som vet, men for noen år siden ble det målt urovekkende høye nivåer av denne giften i vandrefalkegg fra Telemark.

– Faktisk er det ikke noe sted i verden målt høyere dioksin-konsentrasjoner enn her, forteller Frydenlund Steen.

Blodprøver

Alle ungene i Oslofjord-bestanden ringmerkes årlig. De får både en konvensjonell metallring – og to fargeringer. Takket være fargene kan fuglenes identitet – norsk eller svensk, samt fødselsår avleses i felt med teleskop. I tillegg tas blodprøver av alle ungene. Ved hjelp av et lite stikk i en åre på undersiden av vingen, tappes noen edle bloddråper fra ungen.

– Vi ønsker å studere slektskapsforholdene og den «genetiske helsetilstanden» i bestanden. Dette kan si oss noe om hvor vellykkede forvaltningstiltakene har vært – om det er de viltlevende fuglene eller våre manipulerte fugler som gjør det best ute i naturen.

Prøvene er foreløpig ikke analysert, men Steen har indikasjoner på at den genetiske variasjonen er relativt snever – som forventet i en bestand som nesten har vært ut- ➤

Dette er vandrefalken

UTSEENDE: **Mørk, grå overside, hvit strupe og svart skjeggstripe. Hunnen er størst. Flyr med raske vingeslag avbrutt av kort glideflukt. Skriker kæ-kæ-kæ ved forstyrrelse på hekkeplassen.**
STØRRELSE: **Hannen blir 39–42 cm, hunnen 49–51 cm. Vingespenn 90–100 cm. Hannen veier 500–650 gram, hunnen 860–1200 gram.**
FØDE: **Fugl som gripes i flukten. Tar mye måker, kråker, vadefugler og duer.**
FORPLANTNING: **Bygger ikke reir, men legger eggene i ei grop på hyller i stupbratte fjellsider. Kan også ta i bruk gamle ravne- eller rovfuglreir. De tre til fire eggene legges i april–mai. De ruges i 32 døgn. Ungene flyr etter 40–45 dager.**
TREKKFORHOLD: **Trekker til Sørvest-Europa i september–oktober. Kommer tilbake til Norge i mars/april.**

To vandrefalk-søsken er behørig registrert. Den blå ringen observeres lett i felten.

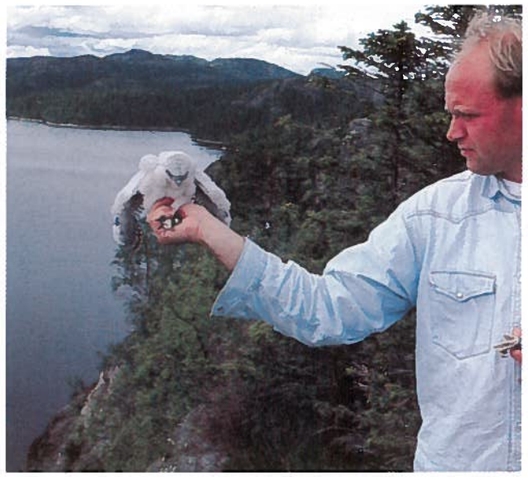

OVER: **En ukes gammel unge fores på «Prosjekt Pilgrimsfalk» i Sverige.**

T.H.: **Rovfuglekspert Odd Frydenlund Steen leder «Prosjekt Vandrefalk Sorost-Norge».**

➤ ryddet. Likevel er ikke Frydenlund Steen spesielt bekymret. Nærmere halvparten av de norske hekkefuglene i Oslofjordområdet stammer fra det svenske avlsprosjektet «Prosjekt Pilgrimsfalk» hvor både skotske, finske, svenske og norske vandrefalker er benyttet for nettopp å unngå innavl.

Stolte av vandrefalken

Prosjekt vandrefalk samarbeider med både politi, lokale fugleforeninger – og ikke minst grunneiere. Hver lokalitet blir fulgt med argusøyne. Frydenlund Steen får omgående beskjed om det skulle dukke opp problemer. For noen år siden hadde en gruppe fjellklatrere tenkt å bruke vandrefalkens fjell til klatretrening, men falkevenner meldte straks fra. Med hjemmel i viltlovens paragraf 7 om biotopvern, ble det straks innført midlertidig områdevern med ferdselsforbud i fjellveggen.

Vern og oppsyn av falkenes hekkeplasser kan føre til at lokaliteten blir offentlig kjent. Det er selvsagt en risiko, men erfaringen så langt tyder på at offentlig kjente lokaliteter blir tatt ekstra godt vare på.

– Ingen av grunneierne som vi har kontakt med, er negative til vandrefalken. De er i stedet svært stolte over å ha denne eksklusive jegeren hekkende på eiendommen sin. Det viser også at det gamle synet om at vandrefalk og annen rovfugl er skadefugl som må utryddes, er i ferd med å fortrenges av en mer sunn og positiv holdning. Hvis miljøgiftsituasjonen bedrer seg ytterligere, kan vi kanskje en gang i fremtiden igjen ha 1000 hekkende vandrefalk-par i Norge – det samme som vi hadde ved århundreskiftet, sier en optimistisk Frydenlund Steen. □

Edelfalk

Vandrefalken er den mest fullendte type edelfalk, skriver Yngvar Hagen i sin klassiske bok «Rovfuglene og viltpleien» fra 1952. Der skriver han:

Flyvekraften er overlegen, flukten hurtig med raske vingeslag. Når den har utsett et flyvende bytte, begynner den ubendige jakten ofte på en kilometers hold, åpent og synlig for alle som vil se. Selve det avgjørende støtet skjer i et susende stup mot byttet, skrått ovenfra, hvorunder falken holder stjerten smal, tilspisset, vingene holdes nær til kroppen, nesten lukket. Straks før målet nås – en brøkdel av et sekund før støtet skjer, bremser falken noe idet han sprer vingene litt. En flyvende due rekker bare å legge 200 meter bak seg, før den jagende falken, som har 700 meter å tilbakelegge, når den. En har beregnet at falken da i visse øyeblikk når en flyvehastighet av 75–80 kilometer i sekundet, svarende til 280 kilometer i timen.

Bortenfor sti og varde

"Vær med Leif Ryvardsen på kryss og tvers av Norge, fra den villeste fjellnatur til den ytterste odde."

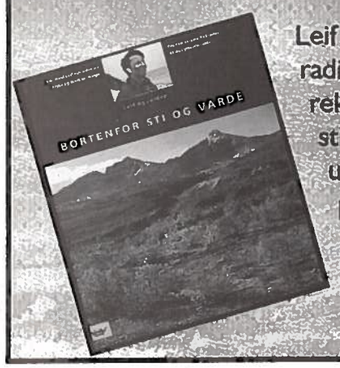

Leif Ryvarden er godt kjent fra fjernsyns- og radioprogrammer om naturen, og har utgitt en rekke fagartikler og bøker. I boken "Bortenfor sti og varde", har forfatteren beveget seg i ukjent og ulendt terreng, og tar leseren med på spennende oppdagelsesreiser. Boken er en nødvendighet for naturelskere, og er vakkert illustrert med flotte fotografier.

126 sider, illustrert, kr. 298,- (ib)

Bestillingskupong

Navn:.....
Adresse:.....
.....
Postnr./Sted:.....
.....
Sendes til:

NORLI
Olaf Norlis Bokhandel as
UNIVERSITETSGT. 20-24,
0162 OSLO
TLF 22 42 91 35, FAX 22 42 26 51
Ved Elise Krohn Klock

Xerox 5028

Refabrikert, miljøvennlig og driftssikker kopimaskin med Rank Xerox 3 års Total Garanti

Xerox 5028 – et viktig produkt i refabrikeringsprosessen

Xerox 5028 er kun et av flere Xerox' produkter som inngår i den omfattende refabrikeringsprosessen som starter ved Rank Xerox' Internasjonale resirkuleringssenter i Venray i Holland, og som videreføres ved selskapets fabrikker både i Venray og i Mitcheldean i England. Alle Xerox' maskiner som blir refabrikert gjennomgår de samme strenge kvalitetskrav som våre andre produkter, og alle produktene leveres naturligvis med den unike Rank Xerox 3 års Total Garanti.

RANK XEROX TOTAL GARANTI 3 ÅRS MASKINBYTTE UTEN FORBEHOLD

Du finner Rank Xerox på «Det Grønne Kontor» på ENS '95 i Stavanger fra 22. til 25. august 1995.

THE DOCUMENT COMPANY

RANK XEROX

Miljøvennlige prosesser og produkter

Det biologiske renseanlegget bryter ned oppløst organisk materiale og produserer biogass tilsvarende 3000 tonn olje pr. år.

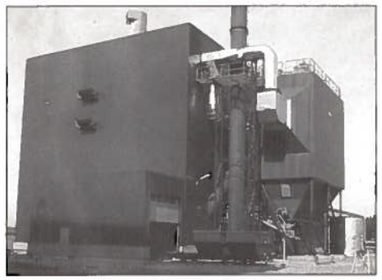

I bioforbrenningsanlegget brennes bark og slam. Dampproduksjonen fra anlegget tilsvarer 6000 tonn olje pr. år.

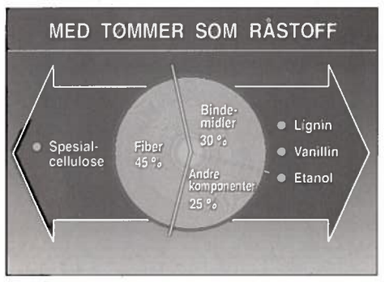

Med tømmer som fornybart råstoff, produserer Borregaard cellulose til tekstiler og kjemiske produkter, lignin-baserte binde- og dispergeringsmidler, aromastoffet vanillin samt etanol til tekniske formål.

Borregaard er et internasjonalt kjemiselskap med sterke globale posisjoner innen utvalgte nisjer av organisk kjemi og spesialcellulose.

Borregaard har lagt ned store ressurser for å redusere utslippene fra produksjonen.

Borregaards virksomhet i Sarpsborg åpnet nylig et integrert anlegg for biologisk rensing og forbrenning av bark og slam. Anleggene som har kostet 200 mill. kroner, har flere miljøfordeler. Utslipp av organiske forbindelser reduseres og energi i form av biogass og damp produseres. Denne energiproduksjonen erstatter 9000 tonn olje pr. år og dette reduserer utslippet av SO_2.

Borregaard ser imidlertid miljøarbeid som mer enn utslippsreduksjoner. Vårt bidrag i produksjonskjeden er et ledd i en syklus der forsvarlig råstofforvaltning, effektiv ressursutnyttelse, optimale prosesser og forbedret avfallsbehandling er viktige elementer i miljøarbeidet.

Borregaard vil gjøre miljøvennlige produkter og prosesser til et konkurransefortrinn og integrerer dette i selskapets samlede forretningsplan.

BORREGAARD
TILSLUTTET ORKLA A.S

Helene Bank svarer på dine miljøspørsmål. Skriv til Natur & Miljø, postboks 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo. Merk konvolutten «Helene Svarer»

Ny sykkel

Markedet flyter over av sykler i ulike prisklasser, men pris og kvalitet følger hverandre. Jeg overveier å kjøpe meg en ny sykkel. Det skal være en enkel, men solid bruksykkel uten «krams og krims». Hva slags merke skal jeg velge, og hvor mye må en betale for en enkel kvalitetssykkel?

Astrid Strømme , Nartland

En sykkel er ikke lenger bare en sykkel. Det har de siste årene dukket opp sykler i et utall modeller og merker, og prisene varierer fra rundt 1500 kroner til flere titusen. Det første du bør gjøre før du skaffer deg en sykkel, er å finne ut hvilke behov og krav du har til sykkelen.

I butikken kan du spørre om hva som er de forskjellige sykkelmodellenes svakheter og hva som må gjøres når noe blir ødelagt. Har butikken en god garantiordning? Har den et verksted? Hvordan er prisen på reparasjoner?

Å sykle er en miljøvennlig, sunn og økonomisk gunstig framkomstmiddel. Men sykling blir lite miljøvennlig hvis vi kjøper en ny sykkel hvert år.

Foto: Bård Løken (manipulert)

Det gjelder å kjøpe en sykkel som holder.

Håndklær – ikke papir

Jeg ble nysgjerrig på «våtstyrkermiddelet» som er nevnt i N&M nr. 2/95, hva er det og hva består det av ?

T. Lybben, Krokkleiva

Våtstyrkermiddel er de kjemikaliene som tilføres papirfibrene for at de skal bindes bedre til hverandre. Ved å tilføre kjemikalier som Polyamidamin og epiklorhydridpolymer får papirfibrene en mer rufsete overflate. Våtstyrkermiddel er altså ikke noe bindemiddel som limer sammen fibrene i papiret.

Dessverre er ikke kjemikaliene i våtstyrkermiddelet uproblematiske, epiklorhydrin har vist seg å ha mutagen effekt, gi kromosomskader hos arbeidere, være kreftfremkallende, og det er et allergen. Derfor presser Naturvernforbundet på for at industrien skal finne andre alternativer. De papirproduktene som inneholder mest våtstyrkermiddel er papirhåndklær og tørkeruller. Dette er en av flere grunner til at Naturvernforbundet anbefaler vaskbare gjenbrukbare håndklær. Tøyhåndklær og kluter som kan brukes flere ganger er en bedre løsning for miljøet enn engangs papirhåndklær, selv om produsentene av papirhåndklær nå begynner å tilby returordninger.

Gammelt tøy – igjen

I Natur og miljø nr 3/95 er det en som spør om gammelt tøy. Her er et annet tips; gamle klær, lakener, dynetrekk i ukurante farger kan være kjempefint til å veve filleryer med! Kanskje noen i nærmiljøet vever?

Hilsen Elin S. Haukenæs

Takk for at du supplerer mitt svar i forrige Natur & Miljø. Ofte kjenner vi noen som kan ha nytte av vårt søppel. Barneklær kan arves til bekjente når barna har vokst fra dem, eller de gamle klærne kan de leveres til Fretex eller UFF. Tøystoffer kan brukes til mye rart i alt fra filleryer til materialer i barnehager og på skoler. Det viktige er at vi får en annen holdning til det avfallet vi skaper.

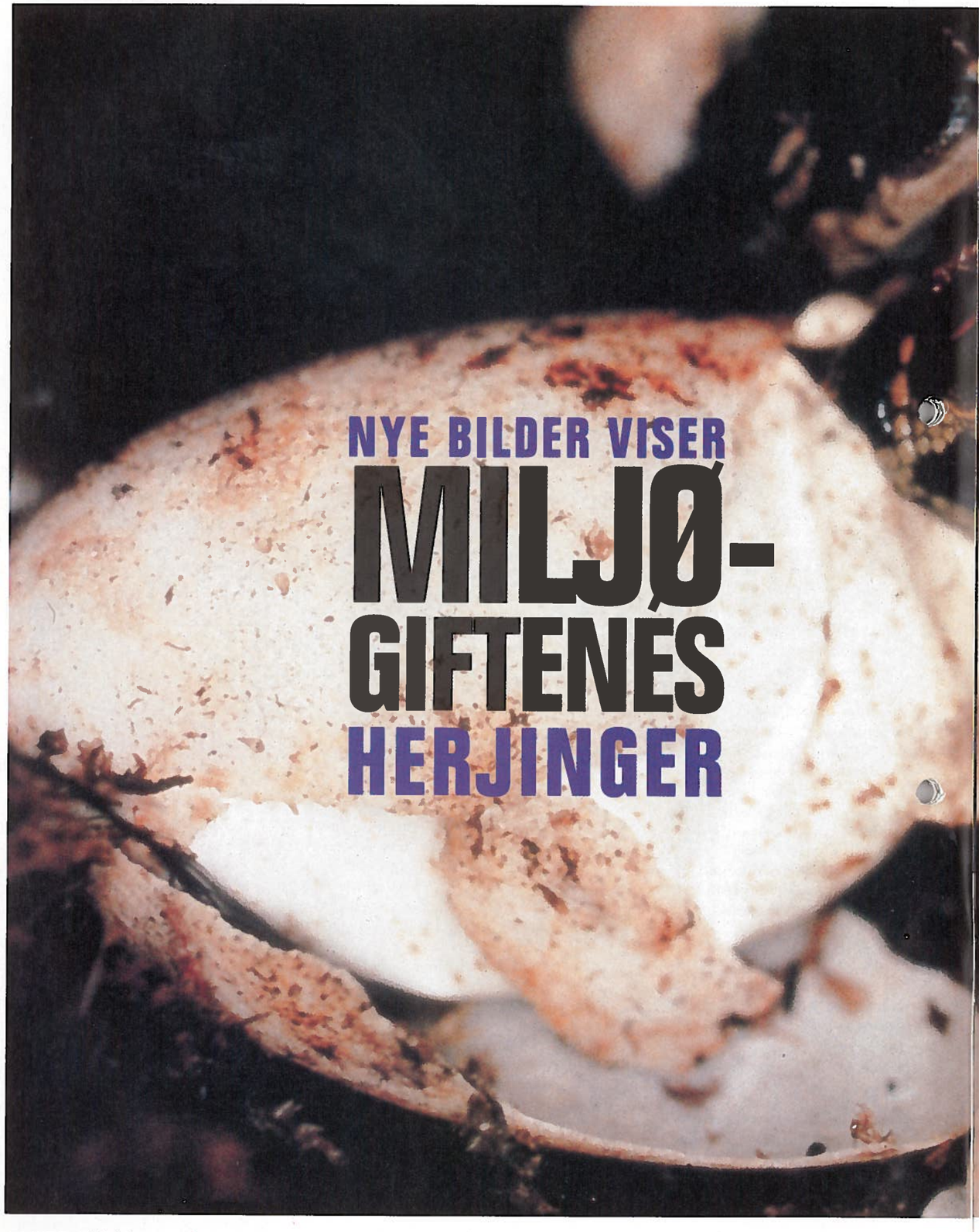

NYE BILDER VISER MILJØ-GIFTENES HERJINGER

Alligatorer med mikroskopisk penis og deformerte sædceller er effekter av giftutslippene i Apoka-sjøen i Florida.

Alligatorungen kjemper seg ut av egget. Lykkelig uvitende om miljøgiftene den har lagret i kroppen.

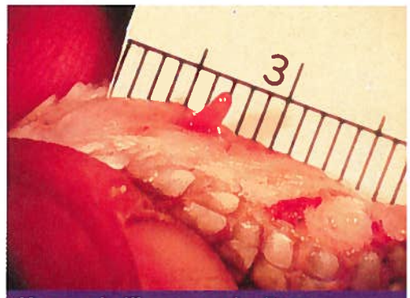

Unormal alligatorpenis. Dette dyret på over en meter burde hatt et langt større kjønnsorgan.

(Under) **Professor Louis J. Guilette, en av verdens ledende forskere på miljøgifter, undersøker en alligator i Apopka-sjøen i Florida.**

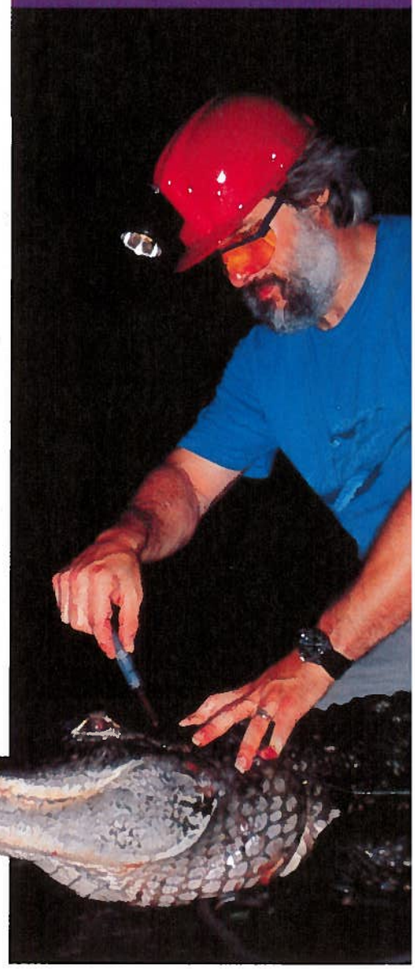

N&M: Jens Petter Toldnæs
Foto: Louis J. Guilette

Miljøgiftene skader mennesker og dyr før de er født, og skadene hindrer artene i å formere seg videre.

Ved å slite seg ut av sitt eget egg er den lille alligatorungen på bildet til venstre, ferdig med den mest farefylte delen av sitt liv, fosterstadiet. Den er desverre ikke kommet uskadd fra det. Tunge miljøgifter har ødelagt dyret for livet. Miljøgiftene er ikke farlig for oss som allerede er født, de overføres fra mor til avkom i tiden da fosteret utvikler seg.

Som den første publikasjon i Norge kan Natur & Miljø offentliggjøre bilder som viser skadene naturen påføres av de tungt nedbrytbare organiske miljøgiftene, de såkalte TOM-stoffene. Stoffene opptrer i ørsmå mengder, til gjengjeld er konsekvensene store. Bildene er tatt av professor Lois J. Guilette, en av verdens ledende forskere på giftene som er i ferd med å forandre mennesker og dyr. ➤

Slik skades dyrene

Hanner

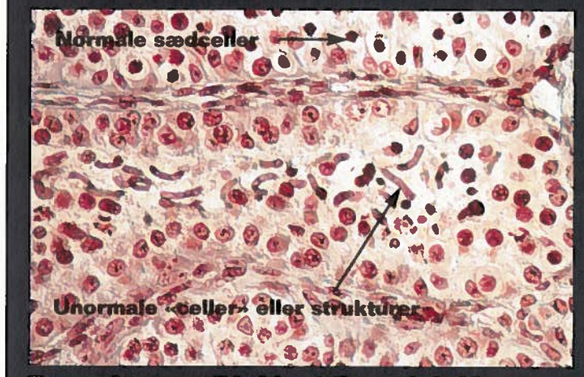

Tevrrsnitt av testikkel (seminiferou tubules) **hos en hanalligator:**

De avlangestrukturene er unormale. Ingen vet hvorfor eller hvordan de oppstår.Samme fenomen oppstår hos pattedyr som får tilført østrogendannende stoffer under svangerskapet.

Hunner

Egg hos hunalligator:

I egget er det normalt en cellekjerne. Som bildet viser, er det hos dette dyret to kjerner mot normalt en. Hos andre individer er det funnet flere.

Kurven til høyre viser at antall unge alligatorer sank kraftig i Apopka-sjøen etter kjemikalieutslippet. I to lignende sjøer i nærheten er foryngelsen forbedret i samme periode. Kurven til venstre viser **mengden** miljøgifter i egg i Apoka og to andre sjøer, 11 år etter utslippet fra Tower Chemical Company.

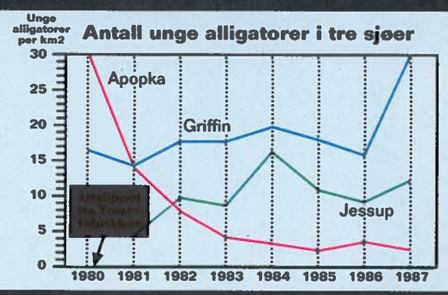

➤ Guillette har jobbet med alligatorer i Apopka-sjøen i Florida. Denne innsjøen ett par mil fra storbyen Orlando nord i Florida, har vært utsatt for utslipp fra Tower Chemical Company, en liten kjemisk fabrikk, som har drevet med produksjon av forskjellige miljøgifter. Dette har skadet reproduksjonsevnen hos alligatorene i området, mens i tilsvarende sjøer i nærheten er slike skader ikke registrert.

Etterlengtet avtale

Til nå har det vært vanskelig å få til globale avtaler om tunge miljøgifter. Den amerikanske ekspertorganisasjonen Departement of the Planet Earth legger nå fram forslag om hvordan dette kan gjennomføres. Organisasjonen som holder til i Washington, ble startet i 1991 av en rekke eksperter på miljøgifter. Det kreves at man har arbeidet minst 15 år med miljøgifter for å bli medlem i organisasjonen.

Med den amerikanske organisasjonen i spissen, har Naturvernforbundet og 60 organisasjoner og grupper fra 16 forskjellige land lagt fram forslag om hvordan en internasjonal avtale om tunge miljøgifter kan gjennomføres. Forslaget er oversendt FNs generalsekretær Boutros Boutros-Ghali. Det vil bli behandlet på UNEP-konferansen i Washington i november.

Først og fremst retter forslaget søkelyset på de såkalte klororganiske miljøgiftene, slik som PCB, DDT, heptaklor og andre. Selv om mange av disse stoffene ikke brukes i Norge, ender de opp her i form av langtransporterte luftforurensninger.

60 000 stoffer

– Bakgrunnen for initiativet er de nye kunnskapene om de hormonelle forstyrrelsene disse stoffene har på dyr og mennesker, sier fagsjef i Naturvernforbundet, Tore Killingland. I dag er det snakk om omlag 60 000 forskjellige stoffer og antallet øker fra dag til dag. Killingland mener det derfor er viktig at hele grupper av kjemiske forbindelser fases ut, og ikke bare ett og ett stoff.

– Forskningen viser at mange av de stoffene Racel Carson advarte mot i den berømte boken *Silent Spring* i 1962 fremdeles produseres, sier han.

Under Nordsjøkonferansen i Esbjerg nylig, ble miljøministre fra ni Nordsjøland enige om å forby alle utslipp av farlige miljøgifter til Nordsjøen innen 25 år. Avtalen anses av miljøorganisasjonene som epokegjørende, og kan bli et eksempel til etterfølgelse også i andre deler av verden. □

KOMPETANSE Å TILFØRE

I år bruker vi 20 millioner på miljøforskning. Alle monner drar

I miljøoppgavene en hel oljeindustri står overfor, drukner 20 millioner fort. Men konsentrert om sentrale spørsmål knyttet til aktivitetene på sokkelen, kan kronene gjøre mye av seg.

Ved vårt miljøforskningssenter Elf Akvamiljø ved Stavanger søker vi håndfaste løsninger for å unngå at oljevirksomheten skal true vårt felles miljø.

elf

ELF PETROLEUM NORGE AS, POSTBOKS 168, 4001 STAVANGER

Heidi Sørensen

FLINKESTE JENTA I KLASSEN

Naturvernforbundets landsmøte har valgt Heidi Sørensen (25) til ny leder etter Stein Malkenes.

N&M: Jon Bjartnes
Foto: Victor Boullet

Det er bare noen måneder siden Heidi Sørensen gikk av som leder i Natur og Ungdom (NU). Nå er hun valgt som leder i moderorganisasjonen.

Det er første gang Naturvernforbundet har satset på en lederkandidat som allerede er miljøkjendis i toppklassen. Under innspurten av EU-debatten i fjor høst havnet Heidi i divisjon med Frederic Hauge og Dag Hareide. På NRKs folkemøte om EU og miljø arresterte hun miljøvernminister Thorbjørn Berntsen på faktiske feil, argumenterte ryddig og godt, smilte pent – og tok nei-Norge med storm.

«Miljø-Gro»

Hvis miljøbevegelsen i Norge har en parallell til Gro Harlem Brundtland, så er det Heidi Sørensen. Hun er målbevisst, effektiv og kan alltid leksa si. Hun er ikke interessert i annet enn saklige argumenter, derimot er hun umåtelig interessert i det meste som kan kalles politikk – og hun tar de verv hun blir pålagt. Altså er hun ikke mørkredd, i hvert fall ikke mer enn at ambisjonene hennes lyser opp og viser vei.

Fram til i vår var Heidi leder i valgkomiteen i Naturvernforbundet. Men så ble komiteen nedrent av forslag om henne som ny leder. Resultatet ble at hun trakk seg fra komiteen og ble lederkandidat istedet.

Sånn kan det gå når vervene står i kø. Det har de gjort helt siden Heidi meldte seg inn i Levanger Natur og Ungdom i 1987. Året etter ble hun leder i Nord-Trøndelag NU. I 1989 ble hun valgt inn i NUs sentralstyre, og havnet i Oslo. I 1991 ble hun valgt til nestleder, og i 1993 ble hun leder. Fra 1992 var hun NUs representant i Naturvernforbundets sentralstyre. I løpet av de seks årene hun var i Natur og Ungdom, rakk hun dessuten å jobbe et lite år i Bellona, å sitte tre år i styret i Nei til EU, samt å bli cand. mag. og vel så det ved Universitetet i Oslo, med fagene historie, statsvitenskap og geografi. Inntrykket av Heidi som den flinkeste jenta i klassen ble ugjendrivelig, da hun uke etter uke banket utfordrerne i Arbeiderbladets kunnskapskonkurranse. Det er ingen, ung eller gammel, som har beholdt posisjonen som regjerende mester så mange uker som henne, ihvertfall ikke på denne siden av 1980.

Til lindring for de som eventuelt måtte tenke at dette må være en maskin og ikke et menneske, kan vi avsløre at Heidi er fotballidiot. Ekstra høyt jublet hun da Danmark ble europamestre i -92. Heidi er nemlig halvt dansk, genetisk vurdert, og helt dansk, hvis det er statsborgerskapet om å gjøre. Faren er fra Danmark, og da jenta kom til verden i 1970 fikk hun automatisk hans nasjonalitet. Men det er altså trønder hun er.

– Tunge enkeltsaker

Og så har hun blitt leder i Naturvernforbundet. Hvorfor?

– Jeg kan ikke tenke meg noe viktigere i et land enn en stor, demokratisk miljøorganisasjon. I og med bredden og demokratiet må Naturvernforbundet gå den tunge vei når politikken skal fastlegges. Vi kan ikke kaste rundt alle prioriteringer på dagen. Men jeg er overbevist om at det er denne tunge veien som er ➤

Hvis miljøbevegelsen har en parallell til Gro Harlem Brundtland, så er det Heidi Sørensen

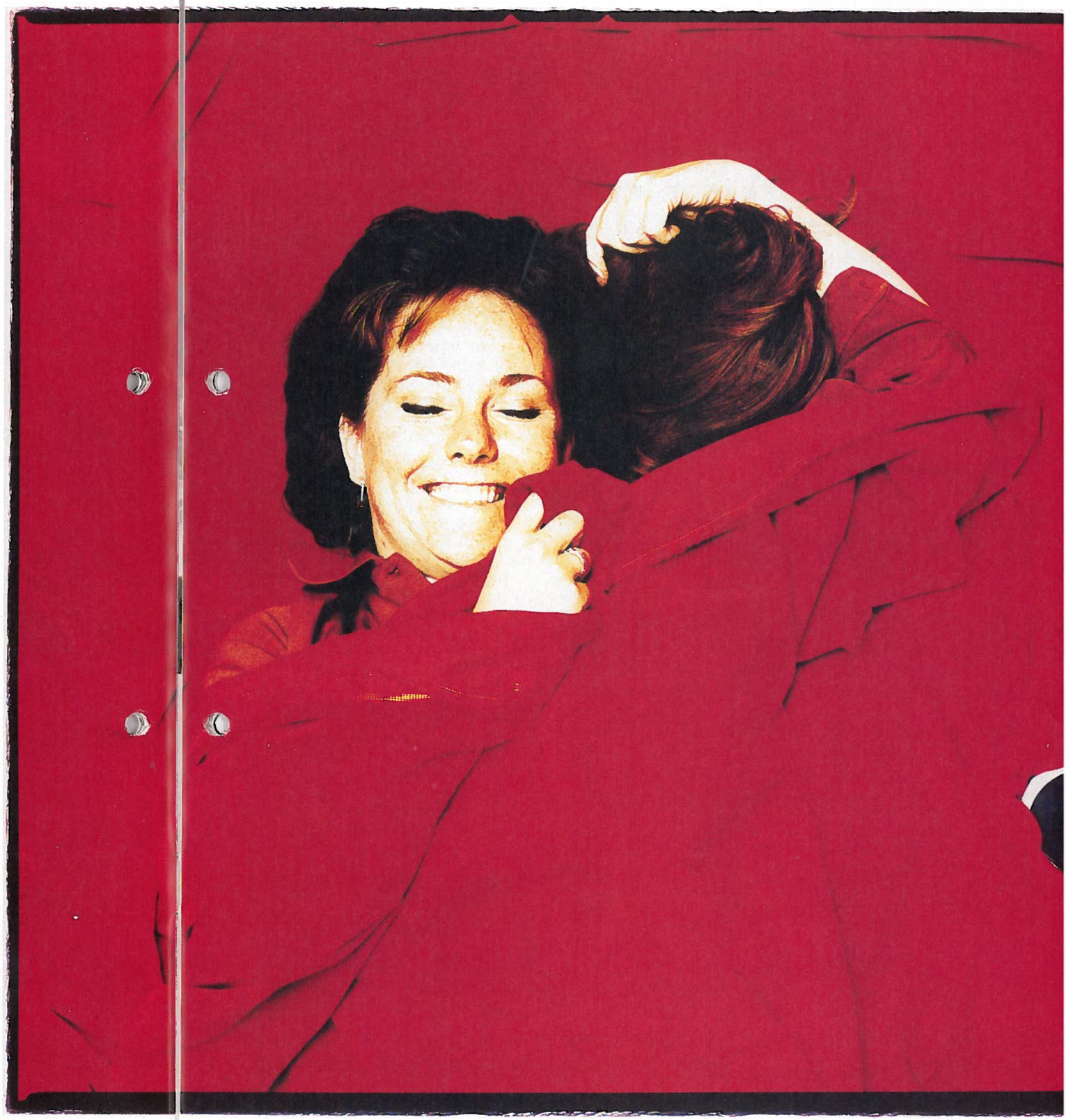

«Jeg er helt sikker på at vi står foran en ny miljøbølge. Det er mer miljøinteresse rundt omkring nå, enn det var for et år eller to siden»

...fortsettelse

Heidi Sørensen

den riktige, sier Heidi.

Som leder vil hun at Naturvernforbundet skal få større kapasitet til å kjøre tunge enkeltsaker.

– Det kan være nødvendig å kjøre hardt og tungt i for eksempel en gasskraftverk-sak eller en annen sak med betydning for drivhuseffekten. For å få kapasitet til det, må vi prioritere ned noe annet. Det er smertefullt, men nødvendig. Vi må kunne ta noen store konflikter, ha noen enemerker. Energidebatten har lenge vært et slikt, tungt område for miljøbevegelsen. Den må vi ikke slippe, kanskje heller kjøre enda hardere på viktige sider av den, sier Heidi.

– Ny miljøbølge

Hun ser optimistisk på Naturvernforbundets framtid.

– Jeg er helt sikker på at vi står foran en ny miljøbølge. Det er mer miljøinteresse rundt omkring nå, enn det var for et år eller to siden. Den forrige bølgen var en oppvåkningsbølge, nå kommer det til å dreie seg om å ta utfordringene på alvor. Se på partiene: Det finnes ikke et parti med respekt for seg selv som ikke har en diskusjon gående om forbruksmønster og bærekraftig økonomi. Ser du på Naturvernforbundet, skjer det utrolig mye rundt omkring. For oss må hovedmålsettingen framover bli å få alle gode krefter til å trekke i samme retning, sier hun.

I sin tid som Natur og Ungdom-aktivist pådro Heidi seg til sammen én bot og tre arrestasjoner. Har vi sett henne i arresten for siste gang?

– Det kan jeg ikke garantere. Det har vært en debatt om sivil ulydighet i Naturvernforbundet, og det kan komme et tidspunkt der debatten blir aktualisert. Men den skal i tilfelle bli aktualisert av en sak, ikke av en person, sier Heidi Sørensen. □

LANDSMØTET I NATURVERNFORBUNDET:

ØKT KAMP MOT OPSETH

Naturvernforbundet øker innsatsen mot samferdselsminister Kjell Opseths veiprosjekter. Det ble bestemt på landsmøtet, som ble avholdt i Opsths hjemfylke.

N&M: Ole P. Pedersen

Naturvernforbundet skal satse på samferdsel og naturarv de neste to årene. På landsmøtet i Florø ble også Heidi Sørensen (25) valgt til Naturvernforbundets yngste leder noensinne.

Sørensen er valgt for to år, og får med seg den tidligere SV-politikeren Per Aunet, som nestleder. Begge er fra Levanger. I sentralstyret sitter også tidligere nestleder Siv-Heidi Ruud fra Narvik, Dag Arne Høystad fra Oslo og Tutta May Endresen fra Bærum.

I den såkalte bruk/vern-debatten gikk Per Aunet inn for at lokalbefolkningen på Røst skal få drive begrenset fangst av den totalfredede lundefuglen – men ikke i hekketiden. Aunet mener den gamle fangsttradisjonen ikke utgjør noen trussel mot lundebestanden.

– Jeg tror vi skal skifte navn på den såkalte bruk/vern-debatten. Landsmøtet sa klart fra at Naturvernforbundet skal arbeide for vern og mest mulig bærekraftig bruk, sier Heidi Sørensen i en kommentar til N&M.

Den nye lederen er fornøyd med at landsmøtet setter fokus på lokal satsing, og at samferdsel blir et hovedsatsingsområde, på linje med naturarven. Dette vedtaket kom på tvers av landsstyrets innstilling.

– Det er bra at programmet setter fokus på lokal luftforurensning. Naturvernforbundet har et stort potensial for støtte i byene. Blant de 700 000 som er plaget av støv eller nitrogenoksider, må det finnes en del allierte, påpeker Sørensen.

Ja til dagliglivet

Det ble også plass til dagliglivets miljøvern, selv om dette var foreslått nedprioritert av landsstyret.

– Det ville vært en tabbe av Naturvernforbundet å fjerne dagliglivets miljøvern som satsingsområde. Forbundet er faglig ansvarlig for Miljøheimevernets arbeid, og vi trenger organisjonen i vår jobb, sier Hans Petter Uleberg, nestleder i Miljøheimevernet til N&M.

Derimot ønsket ikke landsmøtet å vedta et konkret forslag om å arbeide for å verne én prosent av de marine områdene i Norge innen 2000. Forslaget ble oversendt landsstyret.

«Barbert» sentralstyre

Til tross for at valgkomiteen har fått kritikk for innstillingen av Sørensen, som gikk av som leder av valgkomiteen før påske, ønsket ingen av delegatene å fremme alternative lederforslag. Landsmøtet aksepterte derimot ikke å utvide sentralstyret fra fem til sju personer, noe som førte til at Eli Heiberg og Gunnar Godø mistet sine foreslåtte styreplasser.

– Jeg synes det var leit. Sentralstyret skal ha en politisk og geografisk bredde. Det er vanskelig blant fem personer. Da må du sette utenfor folk som du gjerne ville hatt med på laget. Dessuten mistet vi nå en representant fra Arbeiderpartiet, sier Sørensen. Stortingsrepresentant Anneliese Dørum var opprinnelig foreslått som vararepresentant til sentralstyret, men falt ut da kabalen måtte legges om. □

Ingen vet når det helt resirkulerbare flyet kommer....

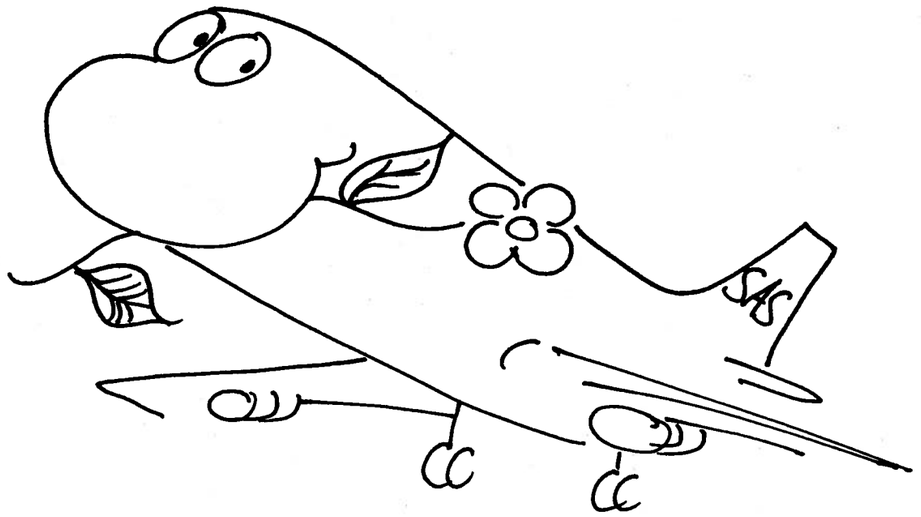

men inntil den tid gjør vi alt fra å sortere avfall til å fly mer stillegående og "renere" enn noensinne.
SAS har høy prioritet på miljøarbeid. Målet er at vi i løpet av noen få år skal ha utviklet flyindustriens mest omfattende og gjennomtenkte miljøprogram.

Allerede i dag har vi kommet et stykke på vei. Ett eksempel er at vi maler og vasker våre fly på en ny måte, som krever betydelig mindre løsemiddel enn tidligere. Ett annet er, at vi kildesorterer alt avfall – både ombord og på våre kontorer.

Men kanskje det aller viktigste - nå begynner en ny utskiftning av våre fly. Dette er en mangemilliardsatsing som kommer til å gi både mer stillegående fly og mindre luftforurensning i fremtiden – miljøfordelene hos Boeing 737-600 veide ekstra tungt ved valget av nye SAS-fly.

Høy sikkerhet og punktlighet har alltid vært viktige kjennetegn for SAS. Nå øker vi også vårt engasjement for å skape flytransport med færrest mulig ulemper for miljøet.

SAS

Ved Flesberg Elektrisitetsverk satser vi mye på ENØK for å ta vare på våre vakre fjell- og skogområder. Vi er også med på utvikling og bygging av BLX, isolasjonsbelagte høyspentlinjer som er mindre synlig i terrenget, krever mindre plass, gjør sjansene for skogbrann mindre samtidig som det sparer mange fugleliv og gir sikrere strømforsyning.

A/L FLESBERG ELEKTRISITETSVERK
3623 Lampeland • Tlf. 32 76 21 45

NATURGASS –
Det miljøvennlige energialternativet som de kostnadsbevisste benytter

GASNOR
Flyplassveien, 4262 Avaldsnes
Tlf.: 52 84 33 11 - Fax: 52 84 30 45

HEDMARK ENERGI AS HEAS
– mer enn strøm
Sats på enøk
Det er miljøvern i praksis!
Postboks 1098 TLF: 62 51 83 00
2301 HAMAR FAX: 62 51 84 00

Tenk vannkraft - rein energi
1920 BKK 75 1995
BERGENSHALVØENS KOMMUNALE KRAFTSELSKAP DA
Postboks 383, 5051 NESTTUN
Telefon 55 10 15 20, Telefax 55 10 26 64

OGSÅ KRAFTUTBYGGERE ER NATURVENNER

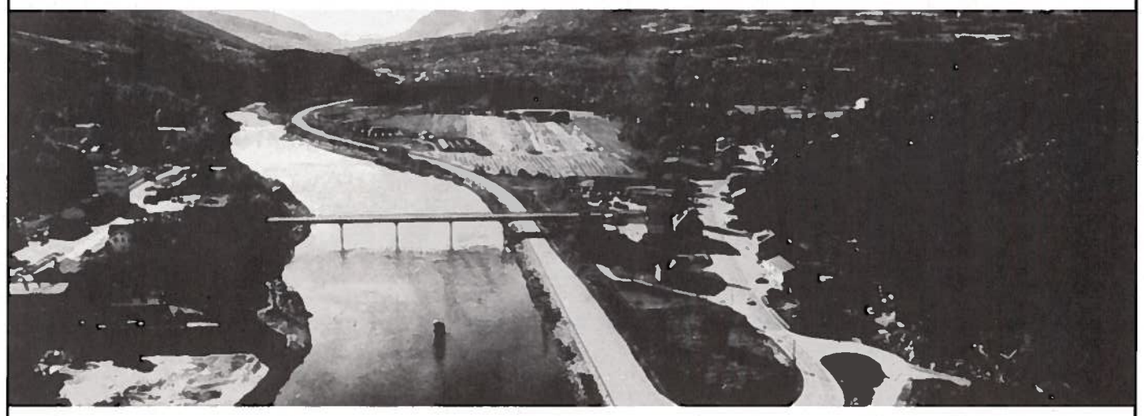

Vi gjør mye for å lege sårt:
landskapspleie, arondering, tilsåing av tipper, terskler, utsetting av settefisk m.m.

FHR
Foreningen til Hallingdalsvassdragets regulering
Boks 2481 Solli, 0202 OSLO
Tlf. 22 43 50 50

40 000 soldater ble utsatt for stråling under Sovjetunionens første militærøvelse med atomvåpen.

– VÅRE LEDERE BRUKTE OSS SOM ROTTER

N&M: Ola Flyum

14. september 1954. Et enslig bombefly sirkler over de mektige Uralfjellene. Det nærmer seg den lille landsbyen Totskoje og militærleiren Totsij. Under flyet ligger 40 000 sovjetiske soldater i sine åpne skyttergraver. Med ett slippes lasten. 300 meter over bakken utløses bombens dommedagskrefter. Sovjetunionens første militærøvelse med atomvåpen er i gang.

Ernest Kahn (64) og Aron Mysh (62) er to gjenlevende fra denne øvelsen. «Veterankomiteen for soldater i risikoutsatte spesialavdelinger» har prøvd å samle de som var med på slike øvelser. De har funnet omkring 1000 gjenlevende. De to veteranene har vært bundet av sitt militære taushetsløfte. Mysh er svært preget av dette. Han gir bare biter av historien og nekter plent å la seg avbilde.

Kahn bryr seg ikke.

– De kan dra til helvete med sitt taushetsløfte. De holdt kjeft om farene ved radioaktivitet, så hvorfor skal vi tie? De har ikke gjort noe for å hjelpe oss, for de vet at det de gjorde mot oss var umenneskelig. De behandlet oss som hvite forsøksrotter. ➤

(venstre) **Dette bildet av Ernest Kahn omgitt av to kamerater, ble tatt et halvt år før den fatale Sovjetiske militærøvelsen med atomvåpen i 1954. Kamerater er blant dem som døde av stråleskadene etter øvelsen.** (høyre) **Ernest Kahn har hatt store lidelser i de 40 årene som er gått etter øvelsen.**

Foto: Jørgenj Stetsko

Atombomben jubilerer

I kjølevannet av 50 års markeringen av frigjøringsjubileet, er det i år også et mer tvilsomt jubileum. 6. august 1945 raserte verdens første atombombe den japanske byen Hiroshima. Bomben startet ikke bare kjernevåpen-kappløpet, men åpnet også opp for en sivil bruk av atomkreftene. Stadig blir vi minnet om de enorme ringvirkningene av det amerikanske atomvåpenprogrammet. Ikke minst gjelder dette langtidsvirkningene av radioaktiv stråling. De vestlige landene har hatt sine skandaler, men ingen ante vel hvilket atomkaos Sovjetunionen etterlot seg. Tsjernobylkatastrofen i 1986 antydet omfanget. I dag vet vi mer om omfanget. Utfordringene er formidable. For Norge handler atomtrusselen om radioaktiv soppel og lekkasjer fra rustne skip og ubåter som siver ut i det norsk-russiske havområdet i nord. En oppgave som Russland ikke kan klare alene.

Bekymringsløse sovjetiske soldater i det sørlige Ural i 1954 før det som ble et altfor nært møte med en atombombe. Noen av dem ble plaget med allergi, astma, noen ble blinde og de fleste døde av kreft i alt for ung alder. Bildet har vi fått av en av de få som fortsatt lever, Aaron Mysh, som sees midt på bildet i andre rekke.

«De visste like lite som oss. De sa; ligg med føttene nærmest bombens nedslagsfelt...»

Ernest Kahn er stadig innom sitt lokale sykehus utenfor Moskva. Før vi får intervjue ham, må vi innom sykehusdirektøren. Bak sitt enorme skrivebord ser direktøren surt på oss og vipper på sin svulmende svarte skinnstol. Formanende forteller han hvor lite begeistret han er for journalister som intervjuer hans pasienter og spesielt en «skandalemaker» som Kahn.

– Er det ikke typisk? Han er en av «dem». Selv om jeg har 61 sykdommer og skader som kan føres tilbake til radioaktive stoffer, vil «de» fortsatt tie oss i hjel, brummer Kahn.

Hemmelig øvelse

I 1951 ble Ernest Kahn innrullert i Den røde hær og i 1953 ble han forfremmet til sjersjant. Kahn var radiotelegrafist og hadde radiopeiling som spesialoppgave.

Vendepunktet i hans liv kom i midten av juli 1954. Soldatene fikk ordre om å pakke og gjøre seg klar for avreise. Fra deres stasjon i Brest, Hvite-Russland, ble de fraktet til en ny spesialleir sør i Ural – Totskoje. I tre måneder arbeidet de hektisk med å forberede øvelsen. De visste ingenting om hva som ventet dem.

I løpet av denne tiden kom flere prominente personer på besøk, deriblant den legendariske øverstkommanderende for den røde hær, Georgij Sjukov, som fikk æren for å ha reddet Moskva fra tyskerne under andre verdenskrig. Han kom med hele generalstaben.

En annen var en sivilist med et stort skjegg. Senere fikk Kahn vite at dette var Igor Kurtsjatov, den ubestridte lederen for Sovjetunionens atomvåpenprogram.

Mange rykter svirret blant soldatene. De forsto at noe spesielt var i gjære. To dager før øvelsen, ble de ornsider fortalt at de skulle øve med en atombombe på størrelse med Hiroshima-bomben – en bombe tilsvarende 20 kilotonn TNT.

– Jeg klandrer ingen for at vi ikke beskjed tidligere. Vi ante ikke hva vi gikk til. De som satte i gang dette, visste vel heller ikke hvilket helvete de sendte oss ut i.

– Det jeg klandrer sovjetledelsen for, var at vi ikke ble informert bedre om mulige skadevirkninger av radioaktivitet og hvordan vi kunne beskytte oss, sier Kahn.

Selve øvelsesdagen er svidd fast i hans minne. Den varme septemberdagen grydde til dag. Sola sto midt på himmelen og grillet de kampklare soldatene i 40 varmegrader. Angrepet var mot en tenkt fiende og var en kombinasjon av atomvåpen, artilleri og infanterister. Ernest Kahn lå i sin skyttergrav med gassmaska på og så rett opp sola gjennom de blå spesialbrillene i maska. De hadde spurt sine offiserer om alle forhåndsregler.

«Selv om jeg har 61 sykdommer og skader som kan føres tilbake til radioaktive stoffer, vil «de» fortsatt tie oss i hjel»

– De visste like lite som oss. De sa; ligg med føttene nærmest bombens nedslagsfelt... Jeg vet ikke om jeg skal le eller grine, sier Kahn, og ansiktet sprekker akkompagnert av asmatiske latterhikst.

Jordskjelvaktig

40 000 kropper i nye uniformer ligger i helspenn. Motorduren høres tydelig. Distansen til bomben er 3 kilometer. Tiden står musestille.

Et mektig lysglimt gjør pupillene til knappenålshoder. Smellet hviner gjennom hodet og uhyggen sprer seg ytterligere, da jorda begynner å bevege seg under dem. Den ellers så trygge moder jord vrir seg i fem–seks jordskjelvaktige spasmer. Soldatene kastes fram og tilbake.

Ernest Kahn har glemt sine 61 skavanker og hopper opp og ned på stolen foran oss. Han mangler ord og bruker hele kroppen for å beskrive det tilsynelatende uforklarlige.

Han løfter hodet og hender mot det hvite sykehustaket.

– Så kom soppen. De enorme kreftene dro med seg støv og jord til himmels. I hele vår synsvidde bølget en svart, nei, en slags rød-svart, nesten fiolett kjempesky. Dag ble natt.

Angrep med hurra-rop

Like etter begynner artilleriangrepet. De sjokkerte soldatene lytter til de konvensjonelle sprengkreftene med en viss lettelse. En slags bekreftelse på at de fortsatt er i denne verden.

Bombardementet pågår i en halv time. Deretter står infanteriet for tur. På russisk maner stormer de framover mot «fienden» med hurrarop. Angrepet går rett gjennom nedslagsfeltet for atombomben.

Ernest Kahn kjører en radiobil. Bilvinduene er åpne. De fleste soldatene knepper opp uniformen og tar av seg gassmaska. Varmen er uutholdelig. Det er flammer og støv overalt. Jorda er som nypløyd. Trær er veltet og i brann. Stein og jern er smeltet. Soldatene plukker med seg smeltede biter som suvenirer. Støvet kryper inn i hodets åpninger. Midt i nedslagsfeltet ser de restene av fasttjorede dyr. Den intense stanken får dem til å spy.

Soldater ble blinde

Etter øvelsen vasker han radiobilen med sine egne hender. Kahn er heldigere enn de fleste. Han var en av få som ikke hadde byttet uniform før øvelsen. Nå får han, i motsetning til de fleste, en ny en. Likevel bytter han ikke beltet, støvlene og geværet.

Få måneder etter begynner han og Aron Mysh å føle at noe er galt. En hodepine hektet seg fast i nakken og tennene begynte å falle ut.

To av deres soldatkamerater, som ville se bombeeksplosjonen uten spesial-solbriller, mistet synet.

Begge har hatt enorme lidelser i etterkant. Nå når alderdommen har gjort kroppen mindre motstandsdyktig, føler de smertene sterkere. Spesielt hjertet er i ulage, og Mysh foretrekker derfor å sitte mest mulig hjemme.

Ernest Kahn er dømt til døden to ganger av legene, men han er seig. Takket være en god lege, har han klart seg.

– Det er den samme som behandlet partisjefene Leonid Bresjnev og Jurij Andropov, gliser Kahn.

Verst er det stelt med leveren og lungene. Leveren harker så vidt videre, men den ene lungen måtte han fjerne. Legene fant en begynnende lungekreft. Alle trodde han var for svak for en lungeoperasjon, men Kahn klarte det igjen.

Han har også sjekket sine plager ved et spesialsenter i Kiev. Dette senteret ble opprettet etter Tsjernobyl-katastrofen i 1986, og tester pasienter for å påvise eventuelle stråleskader. Stråleskadde – såkalte Tsjernobyl-pasienter – er sikret en bedre pensjon og endel andre privilegier.

Ernest Kahn kaller det derfor en seier for de 40 000 sovjetiske «forsøkskaninene» at han for to år siden, fikk en bekreftelse på at han var et «Tsjernobyl-offer». Kahn fikk derfor bedret sin pensjon og sikret et bedre legetilsyn.

– Problemet er at denne erstatningen kommer altfor sent. Altfor mange lojale sovjetsoldater har tidd og lidd forgjeves, sier Ernest Kahn. □

FRELSES-ARMEEN **FRETEX**
GJENBRUK • RESSURSGJENVINNING • VERDISKAPNING FOR MENNESKETS OG MILJØETS SKYLD
Tøy – Møbler – Tekstiler – Pussefiller
Hvitevarer – Makulatur
Tømming av leiligheter – dødsbo.
Fretex er en arbeidsmarkedsbedrift hvor yrkesrettet attføring står i fokus.
Du er alltid velkommen til en lønnsom handel.
DINE GAVER HJELPER OSS Å HJELPE ANDRE!
TELEFON 51 57 11 00 - FAX: 51 57 06 70

MILJØVENNLIG PAKKETAPE MED EGET TRYKK
TRYKKET I NORGE
90% av all pakketape m/trykk som brukes i Norge er produsert i utlandet, med krav om volumbestillinger, samt usikre og lange leveringstider. Vi har «flyttet berget til Moses», og trykker i Norge med samme kvalitetsutstyr som brukes i utlandet.

Vi kan trykke på samtlige tapekvaliteter, men **fortrinnsvis på miljøvennlig PP-tape** med:
- **Løsningsmiddel-fritt akryl heftemne**
- **Tolouenfri trykkfarge**
- **Intet tolouenrikt releaselag etter trykk**
- **Stille og lett avrullbar**
- **Volumer ned til en kartong**
- **Korte, sikre leveringstider**
- **Årsavtaler med gunstige del-leveringer**

Pakketape gir en distinkt, lett gjennkjennelig firmaprofilering og forsendelse.

Trenger du hjelp til utforming av trykket «at work», kan vi naturligvis hjelpe deg med dette.

Be om oversikt over dimensjoner og priser på våre standard produkter. **Miljøvennlighet koster ikke mye mer.**

KNUT H. AHRE AS
Haavard Martinsen vei 19 A
pb. 71 Haugenstua
Tlf.: **22 21 24 40**
Fax: **22 21 14 41**

Whirlpool Hvitevarer
Gir deg kvalitet
Whirlpool Norge AS
Pb. 173 Manglerud, 0612 Oslo
Sandstuvn. 70, 0680 Oslo
Tlf: 22 78 25 00 - Fax: 22 28 81 32

Foto: Sygma/NTB

Under denne atollen i Polynesia foregår de fleste franske prøvesprengningene.

Sprenges i lufta

Frankrikes vedtak om nye atomprøvesprengninger kan bety slutten for Mururoa-atollen.

N&M: Jon K. Berg

Frankrike bestemte seg i juni for å gjennomføre åtte nye prøvesprengninger av atombomber sør i Stillehavet neste år.

Det franske vedtaket kommer etter tre år med full stans i prøvesprengninger verden over – med unntak av Kina. Australia og New Zealand har kommet med kraftige protester mot de franske planene. Australia har fryst fast forsvarssamarbeidet med Frankrike, og hjemkalt sin ambassadør i paris. New Zealand har avlyst flåtebesøk og militære avtaler. Et fransk våpensalg til New Zealand på 900 millioner kroner er også i fare, ifølge Reuter. Den japanske utenriksministeren har kalt det franske atomvedtaket for «et alvorlig tillitsbrudd overfor de atomvåpenfrie statene». Også Russland og USA har beklaget det franske vedtaket.

For ti år siden høstet Frankrike storm etter at franske froskemenn senket Greenpeace-skipet Rainbow Warrior for å stanse et protesttokt mot prøvesprenging.

De franske atomsprengningene foregår stor sett på atollen Mururoa i Stillehavet. Landet har gjennomført rundt 200 prøvesprengninger hittil, og franske kjernefysikere skal ha innrømmet at atollen ikke tåler mer. En del av atollen har allerede sunket i havet.

De franske sprengningene foregår rundt tusen meter under overflaten. Franske myndigheter hevder at grunnen som omgir bomben er hermetisk lukket, men små mengder radioaktive isotoper er allerede lekket ut i havet, skriver Aftenposten.

naturfotografen
Jon Østeng Hov

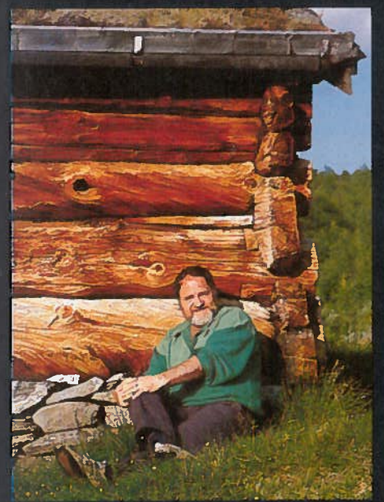

Jon Østeng Hov er fra Ålen i Sør-Trondelag og er en vetaran i fotofaget. Han tok sitt første bilde allerede på femti-tallet. Nærnaturen er hans viktigste arbeidsområde, spesielt fjellet og dyre- og fuglelivet. Hele hans liv er viet naturen. Han har reist mye rundt i verden, men nærnaturen på Rørosvidda synes han likevel er den mest spennende. Han har levd av naturfotografi siden 1980, og har hatt fast naturside i Adressavisens lørdagsnummer i 16 år. Hov har gitt ut tre bøker om natur, og tre nye er på vei. Han har fått Holtålen kommunes kulturpris og Sør-Trondelag fylkes kulturpris. □

naturfotografen
Jon Østeng Hov

– Miljøet i «Miljøbyen Bergen» Bergen blir stadig dårligere, blant annet takket være handlingslammede politikere

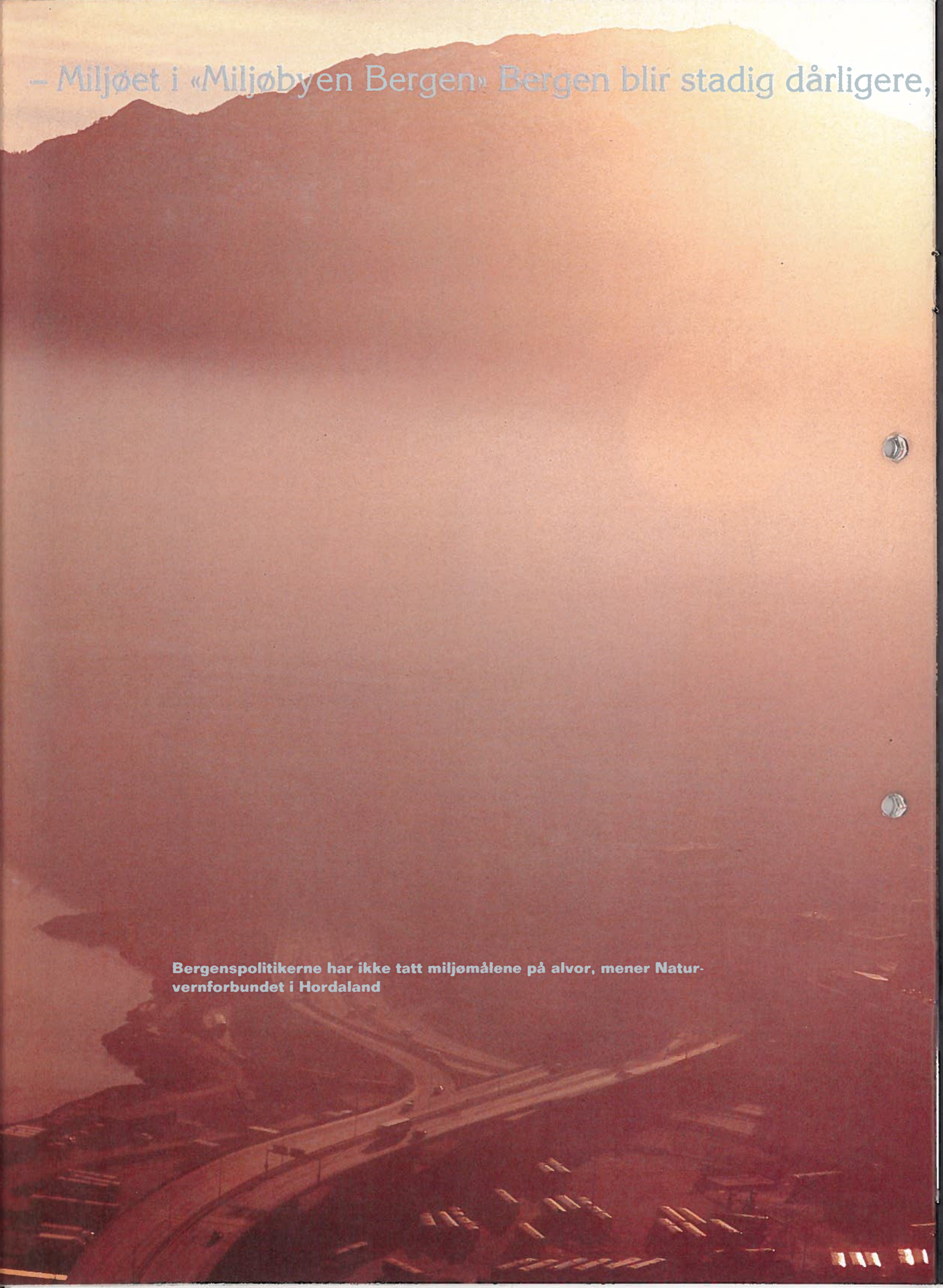

Bergenspolitikerne har ikke tatt miljømålene på alvor, mener Naturvernforbundet i Hordaland

kommunevalget 1995

MILJØBLØFF I BERGEN

Natur & Miljø ba Naturvernforbundet i Hordaland og Voss om å vurdere miljøinnsatsen til politikerne i den valgperioden som nå ebber ut. Ovenstående sitat stammer fra lederen i Naturvernforbundet i Hordaland, Halfdan Wiik – som er meget opprørt.

– Ingen norsk kommune har satt seg høyere miljømål enn Bergen. «Skal vi si farvel til miljøet eller til forurensingen?» står det på forsiden av en brosjyre fra kommunen i 1990. Nå, fem år senere, kan vi slå fast at luftforurensningen er verre enn noengang. Gamle bydeler rives og folk tvangsflyttes for å gi plass til flere biler i sentrum. Avfallet skal brennes og ikke gjenvinnes. «Miljøby» er i ferd med å bli et skjellsord, fyrer Wiik av.

Han sier at miljøvern i Bergen er blitt en avgrenset sektorinteresse. Det finnes ingen overordnet ledelse og kontroll. Programerklæringen fra 1991 om årlig miljørevisjon for kommunale avdelinger er det aldri blitt noe av.

Sopla opp i røyk

Wiik er spesielt forarget over den dårlige avfallspolitikken i kommunen. I 1991 vedtok kommunen landets mest ambisiøse avfallspolitikk.

I løpet av et par hektiske høstuker i 1994 snudde det politiske flertallet 180 grader.

– Nå skal det bygges et stort forbrenningsanlegg som vil rive grunnen under alt som heter fornuftig miljøpolitikk og ressursbruk. Også det organiske avfallet skal brennes, og alt snakk om kompostering er stilnet, sier Wiik.

Også innen det klassiske naturvernet har kommunen sviktet, ifølge Wiik. I 1993 ble Grøntplan for Bergen presentert, der kommunen har lagt ned et stort arbeid med sikte på å bedre forvaltningen av en del verneverdige naturområder. Problemet er bare

➤

... fortsettelse MILJØBLØFF I BERGEN

at planen aldri ble vedtatt, og Bergen kommune har til nå ikke tatt et eneste initiativ for å verne kommunale naturområder etter plan- og bygningsloven.

Her er noen flere eksempler på det Wiik mener er manglende oppfølging av miljømålene i Bergen:

* **Vedtak 1991:** *CO_2-utslippene stabiliseres på 1989-nivå innen år 2000. Sentrum skal avlastes for biltrafikk. Kollektivtransporten skal prioriteres. Det skal etableres et hovednett av trafikksikre gang- og sykkelveier gjennom, i og mellom bydelene.*
  Status 1995: *Biltrafikken inn til sentrum har økt med tre prosent, CO_2-utslippene har økt. Bergen Sporveier har synkende passasjertall. Et sammenhengende sykkelveinett kan tidligst stå ferdig i 2020. I nær framtid skal en femtedel av boligene i sentrumsbydelen Møhlenpris rives for å gi plass til et nytt planfritt kryss, slik at enda flere biler kan kjøre inn i sentrum. Samtidig skal den store trafikkmaskinen på Nygårdstangen utvides. Flertallet i bystyret ønsker å bygge et svært underjordisk parkeringsanlegg på Nordnes, kombinert med tunnel under Vågen. Kommunens planavdeling har ingen samlet konsekvensuvurdering av disse prosjektene for Bergen sentrum.*
* **Vedtak 1991:** *«Bergen skal bruke resirkulert papir på alle områder der det ikke kommer i konflikt med arkivbehov, kvalitetskrav, etc.»*
  Status 1995: To prosent av papirforbruket er resirkulert papir.
* **Vedtak 1991:** *Bergen kommune skal slutte å bruke forbruksvarer og materialer som inneholder PVC.*
  Status 1995: Det finnes fortsatt ingen holdbare rutiner for oppfølging av vedtaket i forhold til leverandører og firmaer som arbeider for kommunen. I 1994 ble PVC-holdige taktekkingsmaterialer brukt i flere kommunale bygg.

Uenig

Miljøkonsulent Geir Haveraaen i Bergen kommune er ikke enig i Halfdan Wiiks påstander. Han peker blant annet på at miljø nå blir integrert i alle sektorene i kommunen.

– Det er ikke noe poeng å ha en diger miljøetat, hvis ingen av de andre kommunalt ansatte tenker på miljø, sier han.

Han sier videre at Grønn Plan er tatt med i arealdelen av kommuneplanen, og at dette har ført til at det planlegges helt mininal ekspansjon av byen. Endelig peker han på at det arbeides med en ny trafikkplan for sentrum, der kommunen går inn for at en god del av biltrafikken skal gå i tunnel. □

Spør din politiker!

10 miljøspørsmål til høstens lokalvalg

1 Norge har kjøpesentre nok til å tilfredsstille åtte millioner mennesker. Vil du gå i mot flere kjøpesentre i kommunen?
2 En rekke europeiske kommuner forplikter seg nå til å redusere de kommunale utslippene av klimagassen karbondioksyd (CO_2). Vil du gå inn for dette, og hvor store reduksjoner ønsker du?
3 Hvor stor andel av avfallet vil du arbeide for å få kildesortert i din kommune
4 Hva vil du gjøre for at det skal bli flere syklister og færre bilister i kommunen?
5 Vil du ta initiativ til at kommunen stiller miljøkrav ved alle innkjøp?
6 Vil du ta initiativ til at kommunen gjennomfører energiøkonomisering i alle kommunale bygg, og setter i gang et program for det samme i alle bedrifter?
7 En rekke norske kommuner har vedtatt å ikke kjøpe varer som inneholder treslag fra den tropiske regnskogen. Vil du gå inn for at din kommune gjør det samme?
8 Miljøkunnskapen i norske kommuner bør bli enda bedre. Vil du ta initiativ til at det nye kommunestyret går på miljøkurs?
9 PCB er en alvorlig miljøgift, som blant annet finnes i lysarmaturer fra før 1980. Det er nå forbudt i Norge. Vil du ta initiativ til å skifte ut gamle, kommunale lysarmaturer med nye, som også forbruker mye mindre energi enn de gamle?
10 I Norge er det mange truede arter som ikke er omfattet av vern. Vil du gå inn for at din kommune gjennomfører en kartlegging av truede og sårbare arter og naturtyper?

Bedre i Voss

I Voss, en kommune et lite stykke øst for Bergen, er Naturvernforbundet langt mer fornøyd med politikerne enn i Bergen.

Foto: Helge Sunde/NN/Samfoto

– Voss kommune har over tid gjort mange bra løft, spesielt innen avfallsbehandling, sier leder Pål Erdal i Voss Naturvernlag.

For eksempel gis det 30 prosent avslag i renovasjonsavgiften, og 500 kroner i kontantstøtte ved kjøp av kompostbinge.

Naturvernlaget framhever også at det har et godt forhold til såvel ordfører som teknisk etat.

Hovedutfordringene i Voss er arealforvaltningen. I en viktig sak i 1993 fikk Naturvernlaget støtte fra et nesten samlet kommunestyre i sin motstand mot kraftutbygging av Øvstedalsvassdraget. Saken er nå lagt på is.

I en annen arealsak, kom det imidlertid til konflikt mellom naturvernerne og SP-ordføreren. Pål Erdal mener at ordføreren grep innog gikk mot at administrasjonen skulle stanse arbeidet med en vei til et fjellområde. Teknisk Etat innrømmet at veien burde vært saksbehandlet i tråd med plan-og bygningsloven. □

Høy sjøtrafikksikkerhet gir god miljøsikkerhet

DET KONGELIGE
FISKERIDEPARTEMENT

Postboks 8118 Dep., 0032 Oslo
Telefon 22 34 90 90
Telefax 22 34 95 85

RKR
Renovasjonsselskapet for Kristiansandsregionen

- RKR - Interkommunalt renovasjonsselskap for kommunene Kristiansand, Songdalen, Søgne og Vennesla.
- RKR bygger ut og skal drive Støleheia Avfallsanlegg, som vil stå ferdig første kvartal 1996.
- Anlegget vil bli Norges mest moderne avfallsanlegg og vil bl.a. bestå av mottaks- og sorteringsanlegg for avfall, samt et lukket komposteringsanlegg for behandling av avløpsslam og bioavfall i separate produksjonslinjer.
- Anlegget vil ha en samlet behandlingskapasitet på ca. 20.000 tonn slam og avfall pr. år.

Pådriveren i AvfallsNorge

Våre eiere har gitt Norsas AS - Norsk kompetansesenter for avfall og gjenvinning - en sentral rolle som pådriver i arbeidet med få orden på AvfallsNorge. Vi samler inn, bearbeider og sprer fakta, kunnskap og kompetanse om avfallsreduksjon, kildesortering, gjenvinning og avfallshåndtering.

På forsommeren åpnet miljøvernminister Thorbjørn Berntsen Informasjonssenteret for avfall og gjenvinning i Norsas´ nye lokaler på Skøyen - med utstilling, kurslokale, bibliotek, data-, video- og møterom. Senteret skal være et møtested for alle med tilknytning til avfall og gjenvinning.

Vi arrangerer kurs og konferanser. Med utstillingen som ramme, er Informasjonssenteret på Skøyen også et velegnet og sentralt sted for mindre møter. Ta kontakt!

NORSAS
Norsk kompetansesenter for avfall og gjenvinning

Norsas AS eies av Staten v/Miljøverndepartementet, Næringslivets Hovedorganisasjon og Kommunenes Sentralforbund

Postboks 261 Skøyen - 0212 Oslo
Tlf. 22 73 08 40 · Telefax: 22 73 22 01

RAGN SELLS
En del av Kretsløpet

- Containerutleie
- Renovasjon
- Papirmottak
- Papir, papp, plast, trevirke og metaller gjenvinnes på eget anlegg
- Septik – Høytrykkspyling – Tankrens

	Telefon	Fax
OSLO	22 32 75 00	67 97 66 95
Lørenskog.....	67 97 66 90	67 97 66 95
Drammen.....	32 81 34 00	32 81 34 55
Moss.....	69 25 42 68	69 25 66 95

Næringslivets kollektivtransportør!

Miljøproblemet innen landtransport har direkte sammenheng med hvor effektivt transportnettet fungerer. Effektive transportnettverk utnytter kjøretøyenes kapasitet bedre. Resultatet av bedre kapasitetsutnyttelse er mindre kjøring med mere gods - dvs. mindre miljøpåvirkning.

Linjegods har et slikt nettverk. Dette fungerer som et kollektivsystem for mange transportbrukere. Nettverket gir også muligheter for innhenting og retur av varer til gjenvinning, deponering eller destruksjon. Linjegods besitter markedets ledende kompetanse innen transport av Farlig gods.

For nummeropplysning lokalt, ring 22 72 74 00.

Linjegods

Næringslivet kollektivtransportør

Sjøstjerner, Asteroidea, klasse av pigghuder som har flat, stjerneformet eller femkantet kropp med sugeføtter på undersiden av armene. Munnen sitter midt på undersiden og fører inn til en sekkformet mage. De fleste sjøstjerner er rovdyr som lever av skjell, krabber og andre bunndyr. Noen av artene har så stor regenerasjonsevne at de kan danne en ny stjerne fra en enkelt arm. I norske farvann finnes ca. 40 av ca. 2000 arter.

Sjøstjerner, sjøpinnsvin og kråkeboller tar pulsen på havmiljøet ved å fungere som et slags miljøtermometer. Der de finnes er det sunne omgivelser.

Vi som har vårt virke i tilknytning til havet forstår hvor viktig det er å ta vare på det miljøet som er grobunn for alt liv.

NORGES REDERIFORBUND

Postboks 1452 Vika, 0116 Oslo.
Telefon: 22 41 60 80. Telefax: 22 41 50 21.

Bjørhn Design

Fotoene: Ole R. Paulsen

Inn i år 2000

I Borge i Østfold er fremtidens boligfelt innflyttet av nåtidens boligsøkere. Veidekke har bygget 15 økologiske eneboliger som er selvforsynt med vann, og har avløp som er ledet til egne renseanlegg nedgravd i terrenget. Hensynet til miljø og energisparing har stått sentralt under hele prosjektarbeidet. Boligene er rimelige, både å bygge og bo i. Prosjektet er utviklet av Stiftelsen Østfoldforskning (STØ), SG Arkitekter og Veidekke.

Stikkord for fremtidens boligfelt er klimatilpasning, naturtilpasning, avløpshåndtering, energisparing, sunt bomiljø og selvforsyning.

For nærmere opplysninger, ta kontakt med A/S Veidekke, Postboks 3, N-1361 Billingstad. Telefon: 66 98 53 00. Telefaks: 66 84 94 70

Veidekke

kronikk

Dag Hareide, generalsekretær i Naturvernforbundet

TV-aksjonen 1996

Kjære naturvernere, her kommer en glad-nyhet: Vi har fått TV-aksjonen høsten 1996!

Norges Naturvernforbund har sammen med Framtiden i våre hender, Regnskogsfondet, Utviklingsfondet og Verdens Naturfond (WWF) fått ansvaret for neste års store nasjonale dugnad.

TV-aksjonen har først og fremst vært en pengeinnsamling. Pengene (kanskje 100 millioner) skal neste år gå til miljøvernarbeid i lokale organisasjoner i Øst-Europa og fattige land i sør. Det er i sør og øst at menneskelivet rammes mest av miljøødeleggelsene. Mens vi i Norge snakker om miljøkatastrofer som en trussel i framtida, er det områder i øst hvor levealderen allerede er fem til ti år lavere på grunn av forgiftning av jord og luft.

I fattige land forekommer hungersnød, som blant annet kommer av at mennesker gjennom generasjoner har hogd ut skogen slik at jorderosjonen fjernet deres livsgrunnlag. Også annet liv er mest truet der. Vi regner med at kanskje 90 prosent av de truede dyre- og plantearter er i sør, men mindre enn 10 prosent av ressursene til å ta vare på det.

På dette mørke bakteppet ønsker vi å vise at det nytter. Det virker. «Miljø for livet». De prosjektene vi vil trekke fram i regnskogen i Brasil, på savannene i Afrika og i industrien i Øst-Europa vil vise at miljøbevegelsen har løsninger til å leve med. Vi vil ikke støtte prosjekter med vestlige eksperter, men *bare* prosjekter som lokale organisasjoner selv driver. Kvalitetsstemplet på pengebruken er hensyn til natur og lokal deltakelse.

Men TV-aksjonen er også en stor mulighet for informasjon og deltakelser her hjemme. 90 000 bøssebærere, over 500 kommunale komitéer, aksjoner i skoler, næringsliv og organisasjoner gjør dette til en av de største nasjonale dugnadene vi har.

Vi ønsker å føre inn noe nytt her. En ting er å gi en hundrelapp for miljøutfordringene «der ute». Men hva med miljøutfordringene «her hjemme»? Vi ønsker å utfordre alle norske husstander og alle norske kommuner. Her skal vi ikke samle inn penger, men gjøre konkrete, målbare miljøhandlinger: minske luftforurensning, kutte ut miljøgifter, ta vare på vårt biologiske mangfold. Det kan bli en morsom nasjonal miljødugnad som setter fart i lokalt miljøvern i Norge.

Vi har felles luft og hav med kinesere og afrikanere. Det som slippes ut av ikke-nedbrytbare miljøgifter og CO_2 i norske kommuner, kan ramme overalt på kloden. Og det som skjer med trafikk, kullkraftverk og kjøleskap i Kina, kan skade våre barns framtid i Norge.

Vi vet at dersom hele verdens befolkning forbrukte og forurenset slik som oss i rike Vesten, ville kloden bli alvorlig forstyrret. Derfor må vi ta ansvar for en felles framtid på en begrenset klode. TV-aksjonen gir miljøbevegelsen en enestående mulighet til å nå fram med dette grunnleggende budskapet til det norske folk.

Kryss av. Høsten 1996 er det miljødugnad for livet. □

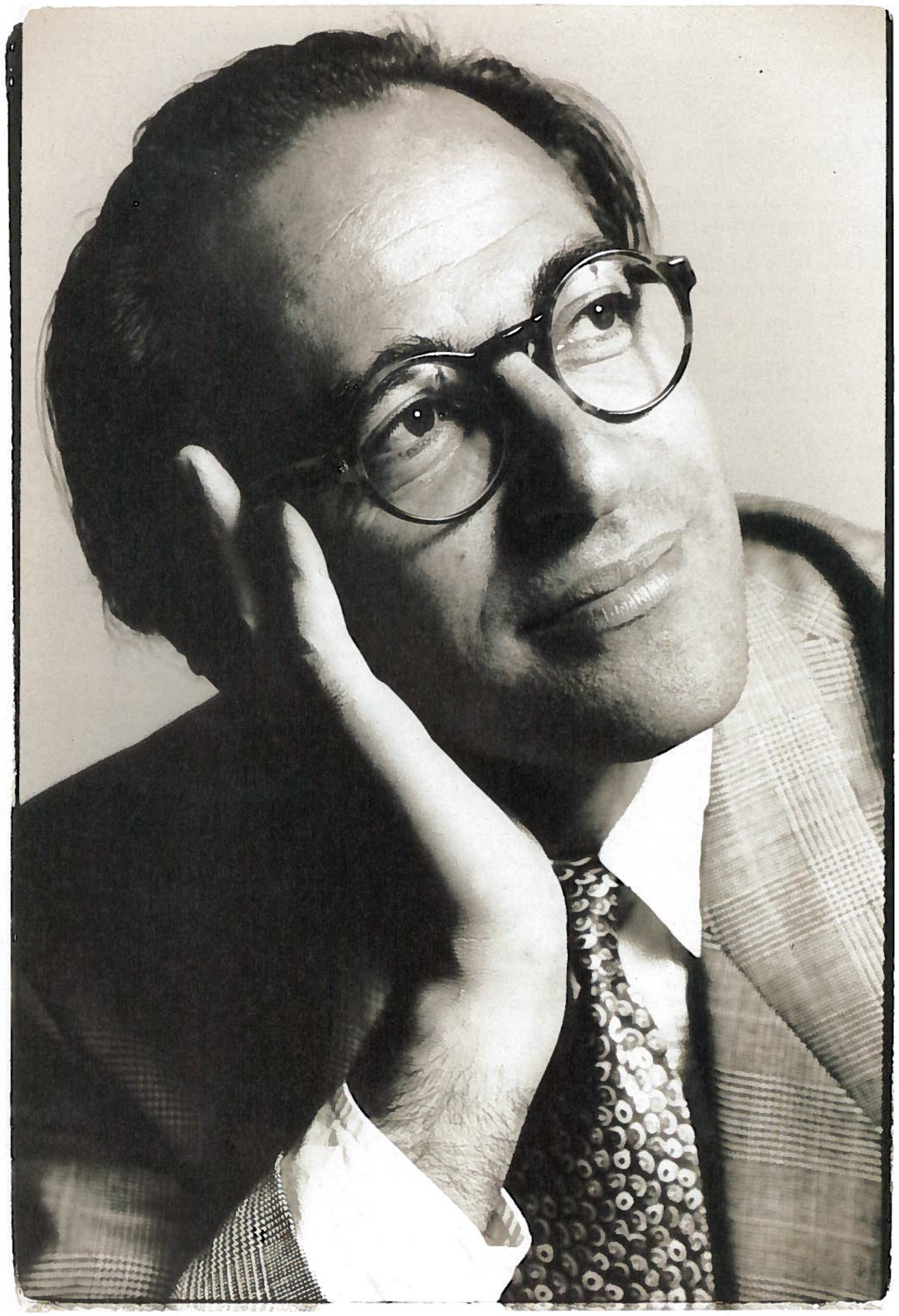

CARLOS JOLY

N&M: Jon K. Berg (tekst) og Bård Løken (foto)

?! nærbildet

Navn: Carlos Joly
Yrke: Miljødirektør i Uni Storebrand
Alder: 48
Favorittdyr: Egentlig mennesket

– Uni Storebrand *har nå varslet at miljøkravene ved forsikring og finansiering skal skjerpes. Hvorfor er dere blitt så opptatt av miljøspørsmål?*
– Forsikring har noe med å sikre menneskets livsvilkår. Forsikringsindustrien har lang erfaring med skadeforebyggende arbeid, og det å forebygge miljøskade er en del av det.
– *Hva konkret vil det si?*
– For eksempel har vi hittil i år nektet å forsikre rundt 300 skip blant annet som følge av at vi har satt strengere sikkerhets- og miljøkrav. Dessuten lærer vi opp 30 mellomledere i miljøspørsmål som skal jobbe med effektiv bruk av ressursene og se på risikoen for miljøulykker og utslipp. Det kommer også flere tusen bedrifter på kurs hos Uni Storebrand med praktisk veiledning i miljøforhold. Vi bygger nå ut vårt sikkerhetssenter på Hobøl til også å omfatte miljøtiltak.
– *Er det skjedd noe på finansieringssiden?*
– Ikke noe konkret ennå. Men vi skal senere i år lansere et testfond på to hundre millioner kroner, der det skal stilles miljøkrav ved aksjekjøp. Bedriftene må kunne dokumentere at de bruker ressurser og energi mer effektivt enn gjennomsnittet i samme bransje.
– *Har Uni Storebrands miljøstrategi noen særlig betydning i den store sammenhengen?*
– Vi har 1,2 millioner kundeforbindelser. Vi er en av Norges største innkjøpere av varer og tjenester. Når vi begynner å påvirke kundene, leverandører og våre forretningsforbindelser, har det vidtrekkende konsekvenser som følge av vår størrelse.
– *Hva med CO_2-utslippene? Dere er jo veldig opptatt av drivhuseffektens skadevirkninger?*
– Vi kan bidra til en holdningsendring, ved at vi som forsikringsselskap er følsomme for de ødeleggelsene som følger av drivhuseffekten. Men jeg tror at den direkte betydningen er liten. Her er det viktigere at myndighetene nasjonalt og internasjonalt setter rammebetingelser.
– *Hva er det viktigste miljøproblemet?*
– To ting: Det ene er klimaendringer. Her må vi oppføre oss som om drivhuseffekten virkelig kommer, fordi risikoen er så stor. På denne måten har vi håp om å redusere effekten. Det andre er miljøfarlige kjemikalier og sprøytegifter. Hver for seg brukes de i doser under myndighetenes grenser. Men i forskjellige kombinasjoner over lang tid har de en påvirkning på oss som er ødeleggende. For eksempel har fruktbarheten hos menn gått dramatisk tilbake i Vest-Europa de siste 30 årene.
– *Hvis du ble miljøvernminister, hva var det første du ville gjøre grepet fatt i?*
– Finansministeren (latter). Fordi han undervurderer hvordan kapitalen kan påvirke miljøet. Kapitalen har makt, og kapitalen har ennå ikke begynt å utvikle seg i miljøforsvarlig retning. Her har finansministeren stor påvirkningskraft, i og med at han kontrollerer Folketrygdfondet og mange banker... Dessuten mener jeg at inntektene fra miljøavgifter må de øremerkes til miljøformål. I dag går inntektene fra miljøavgiftene ofte til å bygge broer, tunneller og veier, noe som fører til mer bilbruk. I Sveits er CO_2-avgiften øremerket til miljøformål. I Polen gjenvinnes miljøavgiftene hundre prosent til tiltak for renere produksjon i industrien. I Norge kunne miljøavgiftene blant annet gått til å subsidiere lavere billettpriser på toget.
– *Hva har vært din sterkeste naturopplevelse?*
– Det er to ting: det ene er da jeg var i Aconcagua i Andes-fjellene. Andes er som Himalaya, den størrelsen, og den stillheten, og vinden, det var sterkt, det å føle menneskets plass. Vi er ikke på topp. Vi må innse at naturens krefter er sterke. Det andre er at jeg elsker å seile, og jeg er ofte på sjøen. Den følelsen av å være så nær naturlementene er spesiell. Det gir en frihetsfølelse og en visshet om hvor grensen går for mennesket.
– *Hvilen type natur trives du best i?*
– I en vingård med et glass vin, og på sjøen.
– *Hvordan er din egen miljøbevissthet?*
– Jeg sykler til jobben. Jeg har ikke bil, men jeg er ingen fundamentalist. Jeg bor i byen, og trenger ikke bil. Mange her i byen kunne klart seg uten bil. Man kunne ha en klubb, der flere eide bil sammen. Ellers har jeg to barn som er miljødetektiver, og de passer på meg. Generelt sett liker jeg ikke sløseri, det er noe jeg har med meg fra min oppvekst i Argentina. Der var vi vant til å slukke lyset når vi gikk fra rommet.
– *Men dere direktører i næringslivet blir ofte forbundet med luksusforbruk, flyreiser, store biler...*
– Det er overdrevet. Norske bedriftsledere lever ikke et liv i sus og dus. Det er viktig at bedrifstledere viser eksemplarisk atferd. De ansatte gjør som sjefen gjør.
– *Har du noe favorittdyr?*
– Ja. Jeg vil ikke si kvinner, for jeg kan bli mistolket. La meg si: mennesket.
– *Hva med bjørn eller gaupe? Hvilket forhold har du til artsvernet?*
– Det er ikke en hjertesak for meg, å verne den eller den arten. Min miljøfilosofi er menneskesentrert, mer enn dyrene i seg selv. Jeg er opptatt av økologien, kloden i sin helhet. Altfor ofte blir man forelsket i de kjæreste dyrene, de små søte bjørnene og selene. Da kan det fort bli en religiøsitet over det. Jeg vil helst bruke kreftene på menneskets livsvilkår. □

Golfbaner er Asias nye miljøpest. Det ligger an til en ny golfkrig.

N&M: Per-Aslak Ertresvåg

NY GOLFKRIG I ASIA

Foto: Steve Dunne/Allsport/NTB

Asias nye golfkrig, det er krigen mot Asias nye miljøpest – golfbanene – som sprer seg som en steppebrann, stjeler hundretusener av mål matjord, raserer skog og nasjonalparker, slurper i seg og forurenser vann i store mengder, forgifter mennesker og ruinerer landsbyer og lokalmiljø.

Til dette kan man ytterligere føye til pestens herjinger: den korrumperer og medvirker til organisert kriminalitet.

Overrumplet

– Dersom noen hadde fortalt meg for bare fire år siden at vi skulle gå i gang med en internasjonal kampanje rettet mot anlegg av golfbaner, ville jeg ha fått meg en god latter, sier Muhd Farhan Ferrari, leder for Naturvernforbundets søsterorganisasjon Friends of the Earth i Penang, Malaysia. Ferrari-navnet har han med seg fra Italia, men har giftet seg med en kvinne fra Penang og konverterte til Islam.

– Vi er selv blitt overrumplet av utviklingen og oppdaget ikke raskt nok konsekvensene av hva som var i ferd med å skje, sier han.

Det finnes rundt 25 000 golfbaner rundt om i verden, med et samlet areal som Belgia. 14 000 av dem er anlagt i USA. 2000 er anlagt i Japan som har adskillig mindre areal til rådighet. Men de siste årene har det grodd opp golfbaner som paddehatter i Sørøst-Asia.

Nå er det allerede 160 baner i Thailand, 155 i Malaysia, 90 i Indonesia, 80 på Filippinene og manger under planlegging. Japanere og taiwanesere har kastet sine øyne på Laos, Kambodsja, Burma og Vietnam hvor utviklingen er i full gang.

– I Mekong-deltaet, Sørøst-Asias «spiskammer», er det planlagt flere store prosjekter som vi håper å få stanset.

Som turistkonsept, livstilsprosjekt, betyr en golfbane automatisk også hoteller, spillekasinoer, luksusleiligheter og andre rekreasjonsmuligheter, forretninger og fornøyelseskvarterer. Samlet kan hvert enkelt anlegg legge beslag på fra 5000 til 7000 mål.

Unikt

Et av verdens mest mangfoldige, vakreste og unike økosystemer, Pulau Redang i Malaysia, en paradisisk øy med åtte koralløyer rundt, er i ferd med å omdannes til et kjempeprosjekt – og typisk nok med subsidier fra regjeringen. Første byggetrinn alene er beregnet å koste 342,3 millioner dollar.

Det som gjør Pulau Redang unik, er det dynamiske samspillet mellom et rikt marint liv, forskjellige skogstyper på land og mangroveskogen. Mangroveskogen fungerer som et filter og en buffersone som hindrer at sand eller forurensning når ut til korallrevene omkring.

Det første man tok fatt på var å fjerne denne mangroveskogen, fordi den 18 hulls golfbanen skal gå helt ned til strandkanten. I første fase av utbyggingen blir det foruten byggingen av golfbanen, reist et hotell med 100 rom, deretter kommer enda et hotell med 250 rom, pluss et eiendomskompleks med 100 enheter. I en senere fase, som skal realiseres etter år 2000, bygges 12 villaer og 80 bungalower. Dernest kommer nok et hotell på 250 værelser, andre sportsanlegg, samt åtte såkalte «president-hytter». Nå er det også snakk om en flyplass.

Hele komplekset vil kreve massive tilførelser av vann, for slike vannmengder finnes ikke på øyene. Det er 45 kilometer til land. Regjeringen skal derfor legge en rørledning fra kysten. Regjeringen solgte også i sin tid grunnen til dette prosjektet for 500 dollar per acre (én acre er omtrent fire mål). I dag anslår de private eierne at verdien er 70 000 dollar per acre.

Vann er et kjernespørsmål. Man regner med at en 18 hulls bane på disse kanter vil trenge opptil 6000 kubikkmeter vann daglig, eller like mye som en landsbybefolkning på 120 000 mennesker.

Kuttet ned

I Vung Tau i Vietnam, fikk et taiwansk selskap lov til å kutte ned 2300 mål furuskog som tidligere var et populært sted for picnic blant badegjestene på kysten. Bulldoserne ble satt i sving. Men etter at skogen var fjernet, oppdaget utbyggerne at området lå værhardt til for golf, og hele prosjektet ble stanset. Men fullstendig strippet for vegetasjon, ligger området tilbake ødelagt av erosjon.

Under den kraftige tørken som rammet Indonesia og Thailand siste år, fikk bøndene skrudd av kranene og tapte avlingene sine, mens myndighetene sørget for at golfbanene i de to landene fikk hva de trengte av vann. Banene lå der grønne og vakre.

En av Thailands få nasjonalparker skulle også besmykkes med golfbaner, hoteller, luksushytter og rekreasjonsanlegg. Men både der og i Sarawak nasjonalpark er planene foreløpig stanset av miljøaktivister. For å forsvare sin politikk i Sarawak har regjeringen inngått avtaler med store internasjonale PR-byråer i New York, Vancouver og London.

Sminke

En golbane trenger imidlertid ikke bare vann, men daglig skjønnhetsbehandling. Kjemiske gjødningsstoffer, sprøytemidler, jordforbedringsmidler, understrata, koagulanter, tilsetningsstoffer som gjør undergrunnen passe hard samt kunstig gressfarge, er bare noen av midlene som må tas i bruk.

Det er påvist betydelig høyere nivå av brystkreft hos befolkningen rundt golfbaner enn ellers

En undersøkelse foretatt ved Long Island i USA viser at denne kosmetikken ikke er uskyldig. Med et materiale fra 100 golfbaner påvises betydelig høyere nivå av brystkreft hos lokalbefolkningen rundt banene. New York State Department skrev i en kommentar i 1993 til undersøkelsen, at «enhver på eller i nærheten av en golfbane er utsatt for ... (denne) risikoen». Ikke bare fra støv og direkte fra sprayingen. Kjemikaliene kan også trenge ned i jordsmonnet og forgifte grunnvannet...

US Golf Course Superindentents Association bekreftet med egne tall året etter at deres medlemmer har høyere andel av lungekreft, kreft i hjerne, prostata og mage enn personer i andre sosiale grupper i USA. □

MIA

MIA
er miljøansvar

PIL

MIA er prosessindustriens **mi**ljø**a**nsvarsprogram. Bedrifter som deltar i **MIA** forplikter seg til åpenhet og kontinuerlig forbedring innenfor områdene helse, miljø og sikkerhet. **MIA**-bedriftene måles etter åtte konkrete krav til driften, knyttet til:

- Miljøledelse
- Miljømål
- Motivering
- Systematikk
- Kartlegging
- Åpenhet
- Informasjon
- Kundekrav

Vil du vite mer om MIA?
Besøk PIL-bedriftenes fellesstand, stand nr. 572, på ENS-utstillingen i Stavanger Forum i perioden 22.–25. august!

Eller ta kontakt med Bård Haug, PIL, tlf. 22 96 10 00, fax 22 96 10 99.

Norges Naturvernforbund
Postboks 2113 Grünerløkka,
0505 Oslo, Norge.

Medlemskontingent:
Personlig medlem: (inkl. Natur & Miljø) kr. 250,–
Pensjonister: (inkl. Natur & Miljø) kr. 150,
Livsvarig medlemskap: kr. 4000,–
Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det fylkes- og lokallag vedkommende sokner til.

Naturvernforbundets fylkeslag:
Naturvernforbundet i Østfold: Leder: Arild Ådnem, Utgårdskilen, 1674 Vesterøy. tlf: p-69377410 Fax: 69377410. Kontoradresse: Ferjestedsveien 5, 1600 Fredrikstad. Tlf: 69314980, fax: 69318527
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus: Regnar Akre-Aas, Rekkela 5b, 0882 Oslo. tlf p.22951603. Kontor- og postadresse: Maridalsvn.120, 0461 Oslo. Tlf: 22383520, fax: 22716348
Naturvernforbundet i Hedmark: Leder: Jan Erik Fallaas, Godtlandsv. 60, 2312 Ottestad. Tlf/fax: p-62578296. tlf: j-62576144. Kontor- og postadresse: Maurud 2324 Vang. Tlf: 62596180
Naturvernforbundet i Oppland: Leder: Thomas Klevmark, 2743 Harestua. Tlf: p-61 323513 j-63811139. Kontoradresse: Fåberggt.106. Tlf: 61 260081 Fax: 61 260858
Naturvernforbundet i Buskerud: Leder: Mant B. Hovind, Strømshuggata 23, 2330 Hokksund. Tlf: p-32753729, j-32804450. Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud, postadresse: 3322 Darbu, tlf:32750504
Naturvernforbundet i Vestfold: Torgeir W. Skancke, Retane 21B, 3236 Sken. Tlf: p-35592506. Kontor og postadresse: Håkon Gamlesigt 6, 3111 Tønsberg
Naturvernforbundet i Telemark: Leder: Jon Ingebretsen, 3853 Vrådal. Tlf: p-35056139 e-35045480/042422. Kontoradresse: Stasjonsveien, Hjuksebø, 3670 Notodden. Tlf: 35957408. Postadresse: Rute 20/28, 3670 Notodden
Naturvernforbundet i Aust-Agder: Leder: Geir M. Køien, Heimdalsveien 7, 4800 Arendal. Tlf: 37026869. Kontoradresse: Klevgaten 1, 4800 Arendal. Tlf: 37027944. Postadresse: 4934 Nesgrenda
Naturvernforbundet i Vest-Agder: Kontaktperson og fylkessekr: Arne Otto Iversen. Besøks- og kontoradresse: Tollbodgata 10, Kristiansand. Tlf og fax: 380 25 766. Postadresse: Boks 718, 4601 Kristiansand
Naturvernforbundet i Rogaland: Leder: Annd Lomeland Jacobsen, Jelsagt.46, 4012 Stavanger. Tlf: p-51532378, j-51862638. Kontoradresse: Løkkeveien 45, 4000 Stavanger. Tlf: 51528811, fax: 51528815. Postadresse:Boks 441, 4001 Stavanger
Naturvernforbundet i Hordaland: Leder: Halfdan Wiik, 5414 Rommetveit. Tlf: p-53413257, j-53491354. Kontoradresse: Jacobsfjorden v/Tracteuren. Tlf: 55313851, fax: 55315392. Postadresse: Boks 1201, 5001 Bergen
Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane Leder: Erik Solheim, Flugedalen, 6800 Førde Postadresse: Postboks 691, 6801 Førde
Naturvernforbundet i Møre og Romsdal: Leder: Ola Fremo, Lillevikvegen 11, 6400 Molde. Tlf: p-71216692, j 71258840. Kontor- og postadresse: Sandvn.12b, 6400 Molde. Tlf: 71218700, fax: 71 218702
Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag: Leder: Lars Korsnes, Kirkegata 53, 7043 Trondheim. Tlf: p-73503744. Kontor- og postadresse: Dronningensgt.23, 7012 Trondheim. Tlf: 73515224, fax: 73512727
Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag: Leder: Tommy Reinås, Stjørdal. Tlf: 90126858. Kontoradresse: Skolegt. 12, 7700Steinkjer. Tlf: 74169956, fax 74162284. Postadresse: Postboks 132, 7701 Steinkjer
Naturvernforbundet i Nordland: Leder: Tomas Sandvig, Elveveien 6, 8009 Bodø. Tlf: p-7585238, j 75531606. Kontoradresse: Torggt. 10 A, Bodø. Tlf/fax: 75 52 60 33 Postadresse: Boks 250, 8001 Bodø
Naturvernforbundet i Troms: Leder: Inger Meland, Musegt.11, 9009 Tromsø. Tlf: 77689960. Postadresse: Postboks 924, 9001 Tromsø
Naturvernforbundet i Finnmark: Kontaktperson: Arild Jansen, Temesvingen 27D, 9500 Alta. Tlf: p.78437404, a-78437900, fax: 78443443. Postadresse: Postboks 1176, 9500 Alta.
Natur og Ungdom: Leder: Lars Haltbrekken. Tlf: 22364218, fax: 22204594. Kontor og postadresse: Torgata 34, 0183 Oslo.
Barentshavkontoret: Leder: Bente Aasjord. Kontoradresse: 8082 Leines. Tlf: 75778410, fax 75778474. Postadresse: Boks 10, 8082 Leines
Nordsjøutvalget: Tlf: 55313851

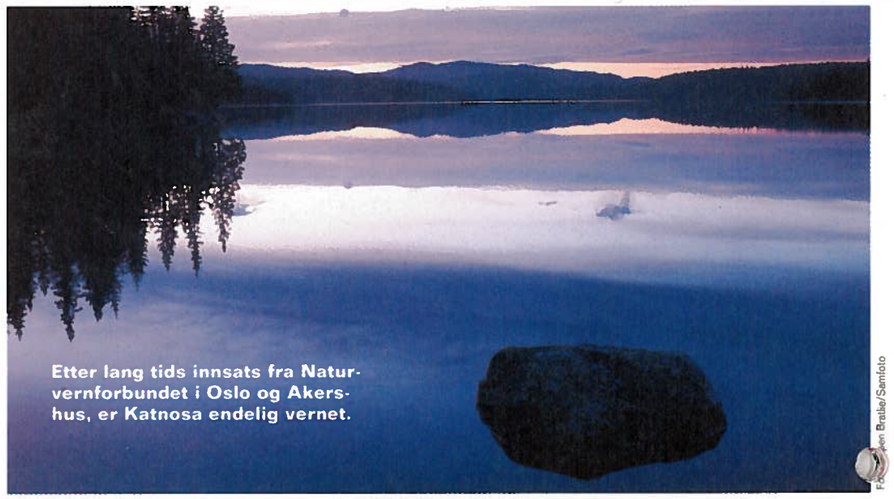

Etter lang tids innsats fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, er Katnosa endelig vernet.

Foto: Jørgen Brekke/Samfoto

KATNOSA-SPÅLEN VERNES

Fredag 23. juni ble Katnosa-Spålen vernet som naturreservat.

Av Frode Pleym

En 25 års lang og konfliktfylt kamp for den mest uberørte delen av Nordmarka er dermed kronet med seier. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus har innehatt en hovedrolle i vernearbeidet det siste tiåret.

Striden om området begynte for alvor i 1970 med demonstrasjoner mot byggingen av Katnosveien. Siden den gang har skuffelsene og nedturene florert. På 25 år har for eksempel hele 14 forskjellige verneforslag blitt lansert, og alle som en forkastet. Inntil nå.

Katnosa-Spålen er et av de få områdene i Norge som fortsatt preges av dyp storskog, med sus av Kverviljuv og Fønhus, trolske krongle-furuer og lurvete skjeggegran, rovfugl og tiur og store blinkende vann og elver.

Også de mer vitenskapelige og dokumenterbare grunnene for å verne Katnosa-Spålen er mange. NNV i Oslo og Akershus har blant annet funnet delområder med truede og sårbare moser, sopp og lav, og området huser en svært variert fuglefauna. Her finnes også al skogens pattedyr, med unntak av ulv og bjørn. Veiene, flatehogstene og kraftlinjene har heldigvis aldri nådd helt inn til Katnosa-Spålen i hjertet av Nordmarka. Nå er villmarksområdet bevart for alltid. □

Kjemper mot utbygging

Naturvernforbundet i Vest-Agder kjemper mot den planlagte utvidelsen av industriområdet Lundevågen i Farsund kommune. En utbygging vil innebære at et vernet fugle- og planteområde innerst i Lundevågen får vei, bro og en diger steinfylling som nærmeste nabo.

Miljøkonsekvensene har inntil nå ikke bekymret næringsinteressene og det offentlige nevneverdig. Statoil og kommunen har for eksempel sett bort fra Direktoratet for Naturforvaltnings (DN) bønn om å la området være i fred. Det mest oppsiktvekkende er imidlertid at Miljøverndepartementet støtter Statoil og kommunen i konflikten.

NNV i Vest-Agder og generalsekretær Dag Hareide mener hele saken er skandaløs. Skytset rettes blant annet mot varaordfører Odd Djøseland i Farsund. Dag Hareide mener Djøselands uttalelser om at «fuglene bare kan fly over området» tyder på at han har fulgt dårlig med i biologitimene på skolen. Våtmarksområdet i Lundevågen er nemlig ikke bare viktig, men også svært sårbart.

Nederlandske og tyske miljøorganisasjoner har nå varslet at de vil reagere skarpt dersom planene settes ut i livet.

Vanvittig veibygging

Naturvernforbundet i Hordaland og Norsk Ornitologisk Forening (NOF) skisserer i rapporten «Vei eller natur i Os?» alternativer til den planlagte veibyggingen over Ulvenvatnet i Os. Ulvenvatnet er en del av det varig vernede Osvassdraget, og det mest artsrike våtmarksområdet i fylket.

Hensikten med rapporten er å vise at at det finnes andre veiløsninger enn det Hordaland Vegkontor har utarbeidet. NNV i Hordaland og NOF peker på det vanvittige i at et av de rikeste landskapene i fylket skal nedbygges når det finnes gode og økonomisk forsvarlige alternativer.

Foto: Hugo Bergen/Scanfoto

Ingvald Erga, fylkessekretær i Naturvernforbundet i Rogaland arrangerte dugnad for å legge til rette for ville naboer.

Ville naboer en suksess

Naturvernforbundets kampanje «Ville naboer» er blitt en suksess. Flere tusen håndbøker har blitt solgt på kort tid.

I Naturvernforbundets lokal- og fylkeslag over hele landet er det blitt arrangert alt fra stands og foredrag til uterestauranter for ville naboer og dugnadsarbeid i byens hager.

Blant dem som har fått til det mest visuelle resultatet er Naturvernforbundet i Rogaland. Deres demontrasjonshage hos Stavanger Klubbselskap midt i Stavanger sentrum er blitt flittig besøkt gjennom hele sommerhalvåret.

250 mennesker møtte opp da fylkeslaget, sammen med Miljøheimevernet og Hagelaget, arrangerte dugnad for å legge til rette for ville naboer. Resultatet ble en hage med urtebusker, bærbusker, froskedam, brennesler, edderkopper og sommerfugler i blomsterenga. Og fylkessekretær Ingvald Erga i Naturvernforbundet i Rogaland er fornøyd.

– I lang tid har hageeiere forsøkt å fjerne ville planter og dyr. Ved hjelp av giftige sprøytemidler, kunstgjødsel og utallige timer med hagearbeid har vi skapt grønne gressplener med lite mangfold. Nå er det på tide å slippe naturen til, sier Ingvald Erga.

Redder blomster med ljå

Foto: Asbjørn Horvik

Fra slåttegildet i 1994, da mer enn 100 personer besøkte Ryghsetra for å delta på gammeldags slåttedugnad.

I Buskerud har Naturvernforbundet tatt ljåen til hjelp for å berge en av landets flotteste blomsterenger.

Av Tom Helgesen

Det er på småbruket Ryghsetra like sørvest for Drammen at de unike blomsterengene finnes. Enga har aldri vært gjødslet, beitet eller pløyd, bare slått. Denne driftsmetoden har ført til et unikt artsmangfold, og Fylkesmannens miljøvernavdeling i Buskerud vurderte å verne en liten del av jordstykket. Men Naturvernforbundet i Buskerud løste saken på en annen måte.

I 1988 gjennomførte Ann Norderhaug, Økoforsk, forsknings-prosjektet «Urterike slåttenger i Norge». Norderhaug mente den gangen at enga ved Ryghsetra i Nedre Eiker kommune var en av de mest intakte som fantes i hele Norge. Hennes konklusjon var at enga hadde nasjonal verneverdi.

Slike blomsterenger fantes mange steder tidligere, men moderne jordbruksmetoder fjernet de fleste etter hvert. Årsaken til artsrikdommen på dette stedet, er at den tidligere eieren drev på gammelt vis. Her ble enga slått med ljå og hest og graset ble tørket på bakken. Kunstgjødsel og tunge traktorer ble tabu.

– I slike saker blir det ofte kollisjoner mellom de forskjellige interessegruppene. Men i dette tilfelle er det samarbeidsviljen som har rådet. Både jordbrukssjef, miljøvernavdelingen, Naturvernforbundet og ikke minst grunneieren har lagt godviljen til. Derfor er ikke vern nødvendig her, en skriftlig driftsavtale sikrer områdets verneverdi i fremtiden, forteller Liv-Merethe Bjerkeli fra Naturvernforbundet i Buskerud.

Ingen endring

Det er viktig at slåtteenga ikke blir utsatt for driftsendring. Med gjødsling og pløying vil artssammensetningen forandres, og den flotte blomsterenga gå tapt for alltid. Foreløpig har de nye grunneierne ikke noe behov for graset som enga produserer, men det er veldig viktig at det blir slått her hvert år. Og det er her naturvernerne kommer inn i bildet. De har tatt seg av denne jobben de siste årene, forteller Bjerkeli. Høyet blir solgt til jordbrukere som driver med økologisk jordbruk.

– Her går ljåen flittig, og gras og blomster blir hengt opp på hesjer eller lagt i hauger for å tørke videre utover sommeren. En del har reagert på at Naturvernforbundet bruker ljå på alle de vakre blomstene. Men enga er nok helt avhengig av å bli slått for fortsatt å kunne være ei slik vakker blomstereng i årene som kommer, forklarer hun.

Forskjellige blomster

Artsutvalget på Ryghsetra er helt typisk for gamle slåtteenger. Her finnes masse hjertegras, blåfjær, prestekrager, brudespore, villin, rødkløver, tjæreblom, hvitmaure og gulmaure for å nevne noen planter. Egentlig er det vanskelig å beskrive denne enga. Synet av tusenvis av blomster, vinden som suser i graset og duften av nyslått høy må bare oppleves.

– Det er ikke bare blomster som er spennende i denne slåtteenga. I går så jeg sikkert 300 store grashopper her. Selv driver jeg gårdsbruk, men har ikke sett store grashopper på flere år. Derfor er nok artsmangfoldet også stort når det gjelder pattedyr, fugler og insekter. Insektsforeningen i Drammen gjennomfører for tiden Norges største insektsregistrering på enga, forteller fylkessekretæren i NIB, Per Øystein Klunderrud, i det en stor fiskeørn svever over på vei mot lunsjen i Hagatjern vis à vis Ryghsetra. □

□ Naturlige urterike slåttenger var vanlig i tidligere tiders jordbuk, men dagens krav til effektivisering har ført til at de har tapt kampen mot kultursådde, gjødslede enger eller konråkre og granplantefelt. Naturlige enger inneholder et artsmangfold uten sidestykke i den norske naturen. Enga på Ryghsetra inneholder over 140 planteart som igjen gir et godt grunnlag for et rikt dyreliv.

Bevaring av disse vakre og biologisk rikelandskapselementene kan bare skje gjennom å opprettholde den tradisjonelle driften. Årlig slått er viktig for å opprettholde mangfoldet, og hindre gjengroing.

Foto: J. B. Olsen/R. Sørensen/NN/Samfoto

Hentet over av Sting

VÅR MANN I NEW YORK

Popartisten Sting har hentet Lars Løvold fra det norske Regnskogsfondet til toppstilling i New York.

N&M: Jon K. Berg (tekst)
Bård Løken (foto)

Løvold begynner i den ansvarsfulle jobben i midten av september. Han ble spurt om å søke stillingen av Trudie Styler, som er kona til popartisten Sting. De sitter begge i styret til det internasjonale Regnskogsfondet, som har nasjonale fond i fem land.

Løvold går nå av etter fem år som leder i det norske Regnskogsfondet. Foreløpig har han sagt ja til å ha jobben i New York i ett år.

Hovedoppgaven til Løvold blir å utvide virksomheten til Regnskogsfondet. Så langt har det bare vært prosjekter i Brasil. Løvold ønsker nå å etablere flere prosjekter i Latin-Amerika og Asia. Det er også et mål å få medlemsorganisasjoner i flere land enn i dag.

Løvolds kone, Elisabeth Forseth, som er koordinator for det norske urbefolkningsprogrammet, har fått jobb som prosjektkoordinator ved Regnskogsfondet i New York.

Begynte i 1989

Det hele begynte i 1989, da Sting og indianeren Raoni kom til Norge. Dette var ledd i deres verdensturne for å utbre budskapet om de truede indianerstammene i Amazonas. Løvold som er antropolog, hadde allerede gjennomført omfattende feltstudier blant indianere i Amazonas, og han ble koblet inn i den norske oppfølgingen av Sting og Raonis besøk.

– Vi var skeptisk til en sirkusaktig lansering av indianernes sak, men etter nøye samtaler med de to kom vi fram til at det var seriøse hensikter som lå bak. Deretter ble det satt i gang innsamling av penger til regnskogarbeidet, og det norske Regnskogsfondet ble opprettet.

Slitsomt

I oktober 1990 ble Regnskogsfondet underlagt Naturvernforbundet og Utviklingsfondet.

Den første oppgaven til Regnskogsfondet var å få opprettet et reservat på størrelse med Sveits i en del av Amazonas. Det tok to år og mye blodslit før myndighetene i Brasil gikk med på ideen. På grunn av at det tok så lang tid å få opprettet reservatet, kom det omfattende kritikk mot Sting og Regnskogsfondet. Det ble stilt spørsmålstegn ved om de innsamlede pengene nådde fram. Det gjorde de altså. Løvold mener det ble satt i gang en bevisst svertekampanje i Brasil mot Regnskogsfondet, fordi det truet etablerte økonomiske interesser.

Innsamling

Hovedoppgaven for Regnskogsfondet i Norge har vært å støtte prosjekter i Amazonas. I løpet av de fem årene er det brukt rundt 12 millioner kroner på dette arbeidet. En stor del av dette kom fra Operasjon Dagsverk i 1992. Regnskogsfondet er avhengig av støtte fra enkeltpersoner, men får i tillegg midler fra Norad og Miljøverndepartementet. Nå er det også satt i gang innsamling fra næringslivet, og Regnskogsfondet fikk nylig en halv million kroner fra rederiet Sigvald Bergesen d.y.

Lokalt engasjement

Prosjektene er tuftet på ideen om lokal organisering, og på størst mulig grad av involvering fra indianerne selv. Det legges stor vekt på at indianerne selv skal ha ansvaret for prosjektene, noe de gjøres i stand til spesielt gjennom utdanning. Prosjekter som er gitt støtte, er blant annet grenseovervåkning av reservater, markedsføring av indianske produkter, teknisk opplæring og ulike helsetiltak.

– Vi gir ikke indianerne alt de trenger. Vi sier nei til mange søknader om støtte, og vi krever at indianerne bidrar med egeninnsats. Vi sier også at vi har klare forventninger til resultatet av prosjektene.

– *Er det ikke en fare for at dere blir misjonærer som trer en vestlig livsstil ned over hodet på forsvarsløse indianere?*

– Det er et dilemma, og det er alltid en stor fare for å havne i den grøften. Men det er viktig å huske på at indianerne i mange tilfeller føler seg hjelpesløse overfor samfunnet rundt dem som prøver å forsyne seg av deres områder. De føler seg ofte lurt trill rundt av godseiere og lokale myndigheter. Ønsket om opplæring og utdannelse kommer innenfra, det er ikke noe vi har pådyttet dem, sier Løvold.

Han forteller at høyresiden i Brasil gjentatte ganger har prøvd å omstøte indianernes rettigheter. Regnskogsfondet støttet indianerne for å skape en motopinion. Det ble arrangert demonstrasjoner og indianerledere fikk møte myndighetene i hovedstaden Brasilia.

– Slike framstøt betyr ofte veldig mye for indianernes rettigheter, sier Løvold.

Under kontroll

Halvparten av regnskogen i verden er forsvunnet de siste 40 årene. Avskogningen aksellererte fram mot slutten av 1980-tallet. Siden har den avtatt noe, først og fremst på grunn av internasjonalt miljøpress. Nå er avskogningstakten betydelig lavere enn den var da den var på sitt høyeste.

Men fortsatt omgjøres store regnskogsområder til beitemark, og rovhogsten sprer seg ukontrollert. Et hovedproblem er at det er enormt mye å tjene på å felle edeltre, og det hender at indianerungdommer blir bestukket, slik at tømmerselskapene får adgang til skogen.

Mye å lære

Lars Løvold har et dyptfølt engasjement for indianerne i Amazonas.

– Jeg er opptatt av de mange kvalitetene indianersamfunnet har – kvaliteter som ofte er mangelvare i vårt samfunn. Vi har mye å lære av dem, spesielt hvordan samfunnet organiseres, sier Løvold.

Han viser for eksempel til at i indianersamfunnet er det ingen som faller utenfor, det er en stor generøsitet og et sterkt samhold. Dette klarer de ved å holde nærmiljøene små og oversiktlige.

– Indianerne har også veldig stor omsorg for barna sine. Jeg tror at indianerne ville sett på vår omsorg for de eldre som umenneskelig. I tillegg har de klart å lage seg et godt liv i et sårbart økosystem – uten å etterlate seg markante spor i naturen. Jo, vi har mye å lære av indianerne, avslutter Løvold. □

«Vi var skeptiske til en sirkusaktig lansering av indianernes sak»

JOTUN

PANEL

Beskytter og forskjønner treverket

Tak: 3 strøk JOTUN PANEL ANTIKK på kraftig gulnet panel.
Vegg: 2 strøk JOTUN PANEL BASE Panelgul. Vindu: 2070-Y70R LADY PANEL Silkematt 15 lasert med LADY LASUROLJE Engelsk rød.

Vil du at treverket i hjemmet ditt skal beholde sitt naturlige utseende over tid? Har du gammelt, gulnet panel som du ønsker å friske opp? Da er Jotun Panel den beste behandlingen. En serie vannfortynnbare interiørbeiser. Den er enkel og ufarlig å arbeide med, og tørker på timen!

Finn en fugl!

Kunnskapstesten «Ta vare på marka» omhandler turopplevelser og naturvern. Navn på 54 fuglearter er skjult i setningene. En fugleart kan inngå i et ord eller leses gjennom to eller flere etterfølgende ord. Linjeskift kan derfor splitte navnet, og tegn som punktum må du overse. Finner du navn som for eksempel spurv, erle, og trost (eller andre familienavn/ordener), må du lete nøyere etter den bestemte arten.
Hver art har tilknytning til Norge, alt fra velkjente stamfugler til sjeldne gjester.

N&M: Morten Karlstad

Foto: Jostein Grøstvedt/NN/Samfoto

Ta vare på marka!

I Norge er ikke naturen langt unna stuevinduet. Ro, stemning og forventning preger marka i en fin blanding. Går du utenfor de velbrukte stiene, vil du sikkert oppleve noe ekstra. Nettopp da kan man støte på elg, rev, hare eller kanskje andre skapninger. Flere dyr er vare for ukjente lukter og leven. De halser kanskje fort av gårde, men gir likevel turgåere artige episoder.

Noen mennesker føler seg «bedagelig lenket» til godstol eller sofa. Sant å si, gjør en skogstur fridagen mer innholdsrik. «Ryk kjettingen» og oppsøk naturen! Lufta er frisk, og du er garantert ny energi til neste arbeidsuke.

Om våren bør du se deg nøye omkring, gå stille med skjerpede sanser.

Utallige viltre kryp erobrer skogbunnen. Insekter, amfibier og markmus våkner for alvor til en ny, fruktbar sesong.

Selve villmarka, som er fri for støy og bråk, er rik selvsagt på naturlige skrik og lyder. Det er især fuglene som gir oss ørefryd hvor enn vi er. Spurver, finker og andre dyktige sangere har et stort repertoar som klinger i skog og hei. Lokketoner låter som melodier for oss i landskapet.

En del av skrikene er ikke spesielt vakre, selv om de er forholdsvis kjære og kjente innslag: En ugle som flittig uler, leter etter en make. En rastløs and lokker på sin partner. Andre ukjente skrik kan derimot bidra til den spenning og forundring du er ute etter.

Er du heldig, får du øye på vår nasjonalfugl, en tett og rund friskus. Best synlig er han uten tvil om vinteren ved en større bekk, råk eller et fossebrus. Han er den barskeste av småfuglene og bærer både navn og tittel med rette i stridt og iskaldt vann.

Oslomarka består av unike skogsområder, som må forvaltes med omhu. Broket og fascinerende ligger idyllen der omtrent som på Asbjørnsens tid, da utsyn fra åsrygger og bergknatter ga liv og inspirasjon til hans skildringer.

Men dessverre kan dagens markavandrere, uten forvarsler, havne i et terreng med omfattende hogst. Ærlig talt, det kan ikke være nødvendig å drive med flatehogst i etablerte turområder. En fin kjerrevei eller blåmerket sti kan være ødelagt siden i fjor. Du glemmer nesten at skogsdrift er en viktig industri, fordi det nye «industriområdet» fortoner seg som et stygt symbol. Titalls år vil det ta før såret gror. Blant naturelskere savnes tillit samt forståelse overfor skogvesenets framferd. Vegetasjonen, som maskinene deres tok, kan dessuten redusere bestanden av en stedbunden, sårbar art.

Et slikt inngrep, som virker svært grovt, er nettopp årsaken til bekymring hos naturvernere. Der oppslutningen er stor, jobbes det aktivt mot felles mål om varig vern av verdifulle naturperler.

Bevaringen av Katnosa-Spålen-området har det lenge vært strid om. Papirbunken av utredninger og verneforslag har hopet seg opp i nærmere 24 år. Med hensyn til skogeiernes interesser, er nok det økonomiske spørsmålet som har stått ubesvart, bakgrunnen for myndighetenes tvil. Men i juni ble området offentlig vernet. Bravo!

Sett med framtidas øyne, håper vi det snart opprettes flere større reservater av nærmiljø og villmark. Vi får, med Naturvernåret-95 som start og utfordring, tro stat og kommuner raskere vil finne vernet natur nødvendig.

Mot naturens verste fiende, miljøgiftene, er ingen organisme immun. Kampen mot slik forurensning er et internasjonalt ansvar. Tandre vekster og sårbare arter er avhengige av friskt, oksygenrikt vann. Derfor blir utsatte vassdrag hos oss vel undersøkt og flere blir renset og kalket.

Som medlem av Norges Naturvernforbund, styrker du en viktig kamp i rollen som naturens beskytter og investor. Kort sagt må vi pent sørge for at de naturrikdommene vi selv vil ha, vel leveres videre til neste generasjon. Bruk marka fornuftig! Ikke stjel den fra våre etterkommere!

Vrien finnhval Finnhvalen var «nøtten» i forrige nummers konkurranse. De to andre dyrene, oter og vandrefalk var lett for de fleste. De tre heldige vinnerne er:

Ruth Esager	Inger Olsen	Tor Fodstoel	Gratulerer!
Lahelleveien 19	Hoffsveien 43b	Hagalykkja 22	
3218 Sandefjord	0377 Oslo	2080 Eidsvoll	

SVARENE: Fuglearten i den rekkefølgen de finnes i teksten: Due, trost, kaie, trane, skjeand, vendehals, fasan, krykkje, skogdue, ringgås, jerpe, trekryper, musvåk, åkerrikse, sanglyl, vierspurv, hegre, stand, lavskrike, skjære, gulerle, sandlo, krikkand, ringdue, glente, lomvi, krake, brushane, teist, hubro, rattergal, varsler, stær, jordugle, boltit, stillits, stokkand, rovterne, storjosmsiom, dompap, svartbak, avosett, ravn, ringtrostmunk, svartand, lunde, alke, tyrkerdue, prior, storkr, vipe, havelle, gjeld.

på klingen

I denne spalten kan alle si sin mening om aktuelle natur- og miljøspørsmål. Skriv kort og under fullt navn. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte. Innsendte manus blir ikke returnert. Skriv til Natur & Miljø, Postboks 2113, Grünerløkka, 0505 Oslo.

Dumme idealistar?

Den sikraste måten å så splid i ein organisasjon på, er å sette utnamn på folk som meiner noko anna enn ein sjøl. Denne sporten har vore utbreidd i Naturvernforbundet i mange år, og har vore årsak ti at mykje tid og pengar har blitt brukt til strid i staden for naturvern. Spesielt ille har det vore når folk som sjølve er tilsette i Naturvernforbundet, brukar ukvemsord mot ein del av medlemsstokken.

Det er nesten eit årvisst fenomen at ein viss fraksjon av forbundet kallar naturvernfolk med bygdebakgrunn for «idealistar», mens dei pryder seg sjølve med statusordet «realistar». «Idealistane» er kjensleladde, bygde-egoistiske og blotta for biologisk sakkunnskap. Mens «realistane» blir kjenneteikna med honnørord i fleng.

Det siste innslaget i denne utspekulerte «kallinga» blei prestert av Jon Bjartnes i N&M nr.3.

Nå er det eit pinleg faktum at svært mange av dei såkalla «idealistane» er fagbiologar. Som eksempel kan eg nemne meg sjølv, sidan eg var nemnt blant «dei dumme».

For fagbiologar er det påfallande mange utspel frå dei såkalla «realistane» som har lite med biologiske fakta å gjere. Typisk er reaksjonane mot forvaltning av sel- og kvalbestandane, og dei mest aggressive formene for rovdyrvern. Dette er gjerne kombinert med mangel på interesse for driftsformene i fisket og jordbruket.

Mange biologar er opptatt med slike spørsmål, og mange av dei er ikkje medlemmer av NNV. Ikkje så reint få grunngir skepsisen til naturvernorganisasjonane med den uvitenskaplege hangen til totalvern av «yndlingsdyr», i staden for å akseptere ei realistisk *forvaltning* av bestandane, slik biologane («idealistane»?) vil.

Sjølvsagt skal ein ikkje stikke under ein stol at det finst mykje motvilje og uforstand overfor naturvernet på landsbygda, spesielt blant bønder. Ein del botnar i det eg vil kalle «grunneigar-syndromet», og ein del kjem av mangel på kunnskap. Men det er ikkje tvil om at uforstandig utskjelling frå naturvernhald set oss i ei knipe, og gjer at vi må ta avstand frå «våre eigne», både fordi vi sjølve er ueinige, og fordi vi treng å stå som truverdige representantar for vernesakene når dei skal avgjerast i lokaldemokratiet. Og skal vi stå fram som representantar for ein organisasjon i den samanhengen, må i det minste den organisasjonen stå for noko som vi sjølve trur på.

Dei siste par åra har NNV vore ein bra organisasjon å stå i ut frå dette omsynet. Men dersom ein nå skal begynne å dele medlemsstokken i «dumme» og «kloke» på gamlemåten, og erklære krig mot dei såkalla «idealistane», da blir ikkje Naturvernforbundet lenger i stand til å fylle den viktige funksjonen det har påtatt seg. Forbundet er ikkje tent med at dei naturvernarane som tilgodeser også bygdenes interessar, går i passivitet. Eit vern av norsk natur må nødvendigvis skje i samarbeid med dei menneska som bur nærmast denne naturen. Alternativet er byråkratiske restriksjonar og bruk av politimakt. Og da vil naturvernet i Norge vere ei tapt sak.

Jon Bjartnes og andre må merke seg at bruk av terminologien «idealistar» og «realistar» blir oppfatta som skjkanøs av «idealistane». Inndelinga er arrogant, usakleg og berre eigna til å så splid. Derfor må organisasjonen kunna påby sine tilsette å avstå frå nedlatande karakteristikkar overfor store delar av medlemsstokken.

Hartvig Sætra

Bør jakt på rødrev premieres?

Etter å ha lest om fjellrevens vanskelige situasjon i Natur & Miljø 3/95, med blant annet konkurranse fra den tallrike rødreven, spør jeg: burde ikke Direktoratet for naturforvaltning gjort noe for å stimulere jakt på rødrev?

Rødreven nyter godt av at de andre rovdyrene er fåtallige. Stammen er tidvis usunn med reveskabb. Gaupa smittes også av skabb. (Som vi fikk eksempler på i vinter). Når bestanden er så stor, forsyner den seg nok også godt av jaktbart vilt for både oss og våre andre rovdyr. Rødreven er allsidig og klarer å holde bestanden jevn, bortsett fra når skabben herjer. De blir sakte pint i hjel sammen med en og annen gaupe.

Med så mange dyktige jegere trengs bare en statusheving av jakta, for å få folk til å gå etter rev. Innfør skuddpremie. Forvalterne regulerer jakten slik at rødreven ikke går for langt ned i antall.

Selv er jeg saueeier og bor i et distrikt hvor rødreven også tar noen lam. Saueavlslaget her i Levang premierer lovlig jakt på rødrev. Jeg er overbevist om at både rype, skogsfugl, fjellrev, gaupe og et og annet sauelam ville være tjent med en mindre og sunnere rødrevstamme.

Bjørn Pettersen

Om PVC-reklame

Jeg ser i Natur & Miljø 3/95 side 16 at dere trykker reklame for Norsk Hydro sin plastdivisjon, nærmere bestemt PVC.

Ut fra tidligere informasjon fra dere (og andre miljøvernorganisasjoner) vet jeg om farene med PVC. Det prøves å få til en internasjonal boikott av PVC. Jeg har derfor meget vanskelig for å forstå at det reklameres FOR PVC i bladet. Håper det er en glipp. Jeg synes dog at reklamen skal følges opp med en kommentar i neste utgave.

En kan jo nevne noen fakta:

1) PVC-produksjonen gir mye spesialavfall med innhold av klororganiske forbindelser, som er svært giftige og tungt nedbrytbare.
2) PVC fører under forbrenning til dannelse av dioksiner.
3) Hvis hus brenner og det finnes PVC inne, oppstår det bl.a. saltsyre, som er farlig for brannmannskap, og farlig for elektronisk utstyr. Og mer naturligvis. Små branner har ført til at alt elektronisk utstyr i bygningene måtte skiftes ut.
4) Vinylklorid, som er det viktigste utgangsstoff, er kreftframkallende og fosterskadelig.

Hans Schaefer
Software Test Consulting

Havområder som naturreservat

I desse naturvernstider burde vel dei fleste gjera ein innsats. Og eg kastar no denne tanken over til Norges Naturvernforbund. Dei har gode kontakter over landegrensene. Dei burde no ta initiativ til å krevja omstridte områder i havet utlagt til naturreservat. Altså Smutthavet mellom Island og Norge. Og Gråsona og Smutthullet i Barentshavet. Desse områda burde vera freda for fiske og fangst, og erklært som internasjonale Naturreservat i havet. Dermed skal ingen nasjon ha rett til å drive med fangst og fiske der. Dette må også gjelda for Norge, ellers er ikkje tanken gjennomførbar. Utan ei ordning i desse områda, er det uråd å forvalte fiskeressursane forsvarleg.

Alf Furseth

Tilbake til bleiestadiet

Natur & Miljø nr. 3/95 ironiserer, sikkert berettiget, over FIVHs flyreise som vervepremie. «Vi trodde det var en Ving-reisekatalog som dumpet ned i postkassen…». I samme N&M lar Naturvernforbundet SABA Mölnlyckke slippe til med en helsides fargeannonse der engangsbleier blir mardedsført som gode miljøvalg.

Produsentene brukte i 1993 nærmere 32 millioner kroner på å få småbarnsforeldre til å velge engangsbleier. Det er ikke så rart at folk flest blir villedet og har inntrykk at at «papirbleier er visst like miljøvennlige som tøybleier». Nå spres budskapet også via Naturvernforbundet, en av få som har stått på for å få fram sannheten om papirbleiene og miljøet.

At N&M tok inn annonsen bidrar ikke bare til å sette denne kampen tilbake til bleiestadiet, det er også et saftig svik mot de mange miljøvernere som kjemper kampen mot papirbleiene: Småbarnsforeldre, miljøvernledere, ansatte i avfallsselskap, medlemmer av husmorlag, helselag, sanitetskvinner, – og ikke minst medlemmer av Naturvernforbundet.

Hva hjelper det om NNVs lille Bra Miljøvalg-liste inneholder bare tøybleier som bra miljøvalg, når N&M på en helside bidrar til markedsføring for det motsatte?

Hvor går den moralske og etiske grensen for hvilke betalte budskap troverdige NNV er villige til å spre? Kan dere redegjøre for NNVs retningslinjer på området? Er det noe i veien for at Hydro kan reklamere for sin miljøvennlige PVC i N&M? Eller hva med en helsides annonse for ut-i-naturenbilen Chevrolet Blazer. Og hva med Vingreiser sine sydenturer..?

Ståle M. Schjeldrup,
fylkesleder Miljøheimevernet i Rogaland

Flomprøvelsen 1995

Hele nasjonen har gjennom TV og radio blitt fortalt og forevist redselssituasjonen som befolkningen i Østerdalen, Gudbrandsdalen og langs Glomma har blitt utsatt for. Fryktelig har det vært å se hvordan vannmassene til dels plutselig og uventet har ødelagt bygdesentra på den ville ferden.

Denne prøvelsen skjer flere ganger i hvert århundre, i alle fall hittil fire–fem ganger.

Vår unge statsråd Stoltenberg opplyste forleden at Hallingdalen har unngått denne katastrofetilstanden fordi kraftverkene på den kanten hadde gjennomregulert vannstanden.

Kan det være slik å forstå at det vil være teknisk mulig å unngå de fire–fem hundreårsvisse flomkatastrofene ved en lignende gjennomregulering der hvor de mangler? Med eventuell forandring og delvis menneskeskapt klimaforverring kan det også bli hyppigere flomkatastrofer enn fire–fem ganger per hundreår. Frykten for vannflommen vil dessuten spøke i bevisstheten hvert eneste år til de av våre landsmenn som bor i de utrygge områdene.

Finnes det noen faktisk mulighet til å bygge nye kraftverk som derved kan gjennomregulere vannstanden og makte å beskytte bygder og byer som er utsatte for milliardødeleggelser?

Er dette et konfliktområde i forhold til naturverninteresser? Dersom en slik utbygging kan fungere som en sikkerhetsklarering mot flomkatastrofene, kan vi da unnlate sikringen, som også vil kunne skaffe inntekter til landet i form at ny elektrisk kraft?

Asbjørn Øgaard

Vår tids helseproblemer

Dagens post i postkassen består i den senere tid at en økende mengde av tiggerbrev fra ulike helseorganisasjoner – som hjerte og karsjukdommer, reumatisme og ikke minst fra organisasjoner som samler inn midler til kreftforskning.

Alle disse gjør en prisverdig innsats for en god sak, men når det gjelder legevitenskapens mangeårige anstrengelser for å finne botemidler mot kreften, så ser det stusselig ut. I årevis er det samlet inn milliardbeløp til denne forskningen, men med temmelig nedslående resultater. Tvertimot kommer det i disse dager ut dystre meldinger om at kreftsjukdommen stadig vil øke – og så dramatisk at annethvert barn som kommer til verden i dag i sitt livsløp vil dø av kreft.

Et vanlig menneske med sunt folkevett vil kansje foreslå at de lærde herrer kunne ta en pause – sette seg ned og ganske enkelt stille seg følgende spørsmål: Hva er feil med vår levemåte idag som fører til slike dramatiske følger for vår helse?

Det mest grunnleggende element for alt liv på jorden er jordsmonnet. Det er en kjennsgjerning at alle jord-dyrkere i snart to generasjoner har brukt kunstgjødsel for å øke det kvantitative volumet, uten å spørre om avlingen har den samme kvaliteten. Nå har det vært kjent lenge at marken og det biologiske livet er dramatisk forringet gjennom denne driftsmåten. Kunstgjødselen fører til sjukdom på plantene som blir mer mottagelige for snyltere. Et botemiddel mot dette er sprøytemidler som inneholder forskjellige gifter. Dermed er vi inne i en ond sirkel som ofte fører til en økning av både kunstgjødsel og sprøytemidler.

Problemet med denne utviklingen er at den har så langsiktige virkninger og derfor er vanskelig å påvise. Men at legevitenskapen ikke har forsket mer grundig på denne problematikken kan en bare forundre seg over.

Selvsagt er det også andre faktorer som er med på å påvirke vår helsetilstand. Vi kan bare kikke nærmere på våre velutstyrte butikker, hvor vi finner hyllevis av hermetisk industrimat med kjemiske tilsetninger. I tillegg alle de søtdrikker som til stadighet øker i mengde.

Det ser i dag ut til at vi mennesker er kommet til en grense, som vi ser fører til stadig økende sjukdommer. Makter vi å snu utviklingen for å skape helse og trivsel og en bedre framtid. En slik utvikling stiller krav til hver enkelt. Imidlertid burde en forvente at helsemyndighetene og legevitenskapen skulle inspirere oss til et sunnere levesett.

Egil Storbekken

«NATUR & MILJØ» TRYKKES
PÅ 100 RC PIGMENTERT
ET 100 % RESIRKULERT
PAPIR FRA
STEINBEIS TEMMING

100 RC leveres i ark og rull
for offset og til kontorpapir.

100 RC OFFSET
PIGMENTIERT

100 RC, 100 RC Pigmentert,
Steinbeis Recycling Copy

Alle resikulerte papirkvaliteter fra
Steinbeis Temming er Svanemerket

Døvigen

For nærmere
informasjon om
resirkulert papir

Døvigen as
tlf. 22 37 00 69

Fengende bok om skog

RAGNAR FRISLID
Inn i skogen
Aschehoug 1995
138 sider
Pris kr. 269.-

I Norge befinner svært mye av naturmangfoldet seg i skogen. Tankevekkende er det også at av de norske artene som befinner seg i en truet eller utsatt posisjon, er halvparten å finne i skog.

Derfor er det avgjørende viktig med motivasjonsskapende informasjon om hvordan artene i skogen lever, hvordan de er avhengige av hverandre og hvordan de spiller sammen i en harmonisk helhet – inntil mennesket griper inn på sitt oftest brutale vis.

Svært mange nordmenn har et intimt og nært forhold til skogen. Mange av oss har også ønske om eller nærmest et behov for å lære mer om livet der. Imidlertid makter ikke alle, eller har overskudd til, å sette seg inn i tunge fagrapporter, i hvert fall har jeg visse problemer med det.

Men å sette seg inn i, og kose seg med Ragnar Frislids nye bok, er en udelt fornøyelse. Boka inneholder et vell av faglige fakta om de vanligste innbyggerne i skogen og det systemet de lever innenfor. Faktastoffet er servert på en slik måte at det er høyst appetittvekkende og lettfordøyelig.

Frislid har en muntlig uttrykksform; han humrer og småprater med leseren på sin språklig underfundige, elegante måte som får deg til å lytte oppmerksomt. Han fører deg umerkelig med masse kunnskap, kunnskap som vil bli sittende.

Frislids bok bør sitte løst i bokhylla hos alle skogforvaltere og alle andre brukere av skog. Den bør ofte hentes fram til kveldskosen og jevnlig legges i sekken for å følge oss på våre kjære turer i skog og mark.

Boka er lettlest i mer enn én forstand; den er fengende og derfor vanskelig å legge fra seg. Og den er oppdelt på lesevennlig måte ved at den har små innrammede faktabiter ved siden av en løpende tekstdel. Boka er dessuten rikt illustrert med såvel farge- som svart/hvitt bilder – de fleste tatt av forfatteren selv.

Thor Midteng

Lesverdig om klima

HELGE OLE BERGESEN,
KJELL ROLAND og
ANNE KRISTIN SYDNES
Norge i det globale drivhuset.
Universitetsforlaget, 1995.
175 s.

Klimaendringene kan bli det største miljøproblemet verden har stått ovenfor. Med en kunstig oppvarming av jordkloden, kan vi forårsake flyktningestrømmer verden aldri har sett maken til, utrydding av arter i et hittil ukjent tempo og en voldsom økning i antallet naturkatastrofer.

«Norge i det globale drivhuset» er skrevet av tre samfunnsforskere som spør hva Norge kan gjøre for å begrense klimaendringene. Det er en god bok, men den må leses med et klart hode.

Boka gir en grundig og god innføring i hva klimaproblemet er. Den forteller også litt om den politiske bakgrunnen for dagens debatt: Om vi skal stabilisere utslippene av karbondioksyd (CO_2), den viktigste klimagassen, eller ikke. Således kunne den nesten anbefales som lærebok på videregående skole eller høyskolenivå.

Men hodet må være klart når du leser kapitlene om hva Norge kan gjøre. Her legges det vekt på vannkraftutbygging og skogplanting, og mindre på de politiske virkemidlene som kan styre samfunnet i en mer miljøvennlig retning. Her burde boken vært klarere i sine anbefalinger. En god del skjult argumentasjon gjør det vanskelig for leseren.

For eksempel vurderer forfatterne skogplanting som et tiltak for å begrense drivhuseffekten, uten å vurdere de konsekvensene en massiv skogplanting i Norge vil få for det lokale biologiske mangfoldet. Siden det bare er skog i vekst som binder CO_2 fra atmosfæren, stiller jeg et spørsmåltegn ved det bærekraftige i et slikt tiltak.

Forfatterne skriver i innledningen at et hovedformål med boken er «å analysere Norges spesielle stilling i internasjonal klimapolitikk». De peker på spriket mellom norske ambisjoner om å gå foran i miljøpolitikken, og det at vi baserer vår økonomi på oljen. Nå vil nok flere være uenige i dette utgangspunktet, ettersom Norge de siste årene har forlatt rollen som pådriver. Norge har blant annet gått i bresjen for et internasjonalt system for å kjøpe og selge utslippskvoter av klimagasser. Med et slikt system kan Norge finansiere billige tiltak i India (som har CO_2-utslipp som er ti ganger lavere per hode enn oss), framfor å redusere utslippene selv.

Men selv med disse forbeholdene, er dette en lesverdig bok. «Norge i det globale drivhuset» fyller noe av tomromet i den norske miljølitteraturen.

Ole P. Pedersen

Fargerik flora for fjellet

ÖRJAN NILSSON
REIDAR ELVEN
Nordisk Fjellflora
J.W. Cappelens Forlag a.s., 1995
272 sider

Ved hjelp av Nordisk fjellflora skal det være mulig å artsbestemme en hvilken som helst karspore- eller blomsterplante man finner i fjellstrøk i Norge, Sverige og Finland. Dette vil si over 700 arter. Boka bygger på Örjan Nilssons «Nordisk fjällflora» fra 1991, og er tilrettelagt for norske forhold av naturfotografen og forfatteren Reidar Elven.

Nordisk fjellflora inngår i serien Cappelens felthåndbøker, og er en grundig bok. Boka begynner med en grundig bruksanvisning med bestemmelsesnøkler og ordliste over botaniske ord og uttrykk. Fra bestemmelsesnøklene gis det sidehenvisninger. Flertallet av artene er avbildet.

Billedkvaliteten er gjennomgående god selv om det kanskje kan være vanskelig å kjenne igjen enkelte arter bare ut fra fotografier. Men slik vil det alltid være, det er ikke så lett å skille brearve, ullarve og vanlig fjellarve fra hverandre ut fra bilder. Da må botanikeren lære seg å bruke bestemmelsesnøkkelen.

Nordisk fjellflora er en flott og omfattende felthåndbok. Et spørsmål er imidlertid hvor mange felthåndbøker på nærmere 300 sider man gidder å drasse på i ryggsekken. Det er grundighetens pris.

Jens Petter Toldnæs

Sanselig om natur

OLE M. HØYSTAD
Det menneskelige og naturen.
Det Norske Samlaget, 1994
300 s.

Den naturfilosofiske litteraturforskeren Ole M. Høystad har sett tilbake – for å se framover. Det er Det Norske Samlaget som har utgitt hans «Innføring i filosofisk antropologi». Den er blitt det vi kan kalle en personlig lærebok i hvordan vi idéhistorisk og vis à vis menneskets nødvendige framtidige handlinger – kan forstå naturbegrepet. Og samtidig forsone oss med at vi aldri helt kan fatte hva naturen er, og dermed fullt og helt naturbegrepets dimensjoner.

For det gjelder oss selv og vår egen natur. Derfor presenterer Høystad sin naturfilosofi som del av en filosofisk antropologi, en teori om menneskets identitet, personlighet og holdninger. Første del tar utgangspunkt i den idéhistoriske tradisjonen på Høystads originale måte. Målet er menneskelig fornuftskritikk à la Kant, men ut fra persepsjonskilder som tar hele mennesket i bruk: «Den fornufta som ikkje er styrt av noe anna enn intellektet, kan brukast til kva som helst, like gjerne godt som vondt». Fornuftskritikken til Høystad munner ut i en kritikk av at vår sivilisasjon bruker fornuften som middel hovedsakelig for materielle formål.

Mot slutten av del én setter Høystad et vendepunkt i framstillingen, der han mener det ikke er grunnlag for bruddet mellom mennesket og omverdenen – naturen. Siste del er et kropps-filosofisk sujett, henimot en personlighetsteori: Er det mulig, ad filosofisk vei, å overvinne kropp/tanke skillet ved hjelp av de to bærebjelkene i identitets-begrepet; selvbevissthet (Descartes-Sartre linjen) og selvrealisering (linjen sofistene-Herder-postmodernistene)? Mot mål bærer det i retning av språket som menneskets fanggarn – og springbrett til livet.

Høystad skriver ikke mye direkte om naturødeleggelse og naturlidelse, men det han skriver er kanskje desto mer fruktbart og mer fundamentalt: «På det individuelle planet fører kjærligheten oss bort fra kvarandre, – ekskluderande som den er, medan lidinga bind oss saman. (…) Både antropologien og naturfilosofien må definere seg i høve til det som lir… Det er eit paradoks ved lidinga at den set oss på sporet etter det den røpar.»

Høystad er best der hans personlige holdning kommer klart fram. Denne holdningen kommer til uttrykk i den filosofiske interessen for det konkrete og sanselige, uttrykt i en kroppsfilosofi: «Derfor kunne den sanselige folkekroppen seie umiddelbart i frå når den politiske makta, dei kyrkjelege ideologiane eller dei skriftlærde var falske og hykleriske og uttrykte abstraksjonar som braut livets lover.»

Naturens univers er ikke minst innover i oss. Opplever vi naturen som vårt Alter ego, blir vi mer varsomme i omgangen med den. På forskjellige måter viser Høystad at menneske og natur er to sider av samme sak.

Øystein Dalland

NORGIPS

NORGIPS A/S
Postboks 655 Tangen
3002 Drammen
Telefon 33 77 11 95
Telefax 33 77 13 10

naturligvis

MALLIN MILJØ

MELTZERSGT. 4
0257 OSLO 2

TEL: 22 43 13 50
FAX: 22 43 17 25

INGENIØRFIRMA
PAUL JØRGENSEN
ORMEN LANGES VEI 12, 7041 TRONDHEIM TELEFON: 73 51 53 53

- Miljøovervåking.
- Driftskontroll av vannforsyning.
- Driftskontroll av avløpspumpestasjoner og renseanlegg.
- Mer enn 400 anlegg levert siden 1978.
- Utviklet og produsert i Norge for norske forhold.

FORMEL FORMAT KROMAT

I 1992 lanserte vi FORMEL for drøvtyggere
I 1993 lanserte vi FORMAT for svin
I 1994 kom KROMAT for fjørfe

Kraftfôret som gir mindre utslipp av næringsstoffer til miljøet!

FK Felleskjøpet Trondheim

MILJØOVERVÅKING

Odd Arild Olsen

For første gang en samlet framstilling av måling , behandling og systematisering av måledata i miljø-overvåkingen. Godt stikkordregister og over 150 litteraturhenvisninger. 364 sider kr. 365,-

I bokhandelen eller direkte fra

TAPIR FORLAG
TLF. 73598422 • FAX 73598494 • 7005 TRONDHEIM
UNIVERSITETET I TRONDHEIM

FAKTUM FORLAG AS

Postboks 6700 St. Olavs plass,
0129 Oslo

Tønner blir trelast

Aktieselskabet Stangeskovene
1930 Aurskog

Bruk LIVOS olje og voks til trehvite panel, tak, møbler og gulv.
Beholder treet lyst, meget rimelig i bruk, enkelt å påføre.

LIVOS oljer og vokser gir en antistatisk og naturlig overflate som er lett å reparere og pleie. Oljene kan tilsettes lysfilter/laserende farge. Egnet til alle trehvite flater, også syrebeisete/lutete. Voks gir en sterkere overflate, oljebehandlingen skal ikke gjentas. Mange referanser. Spør etter Bivos, Ardvos, Meldos, Gleivo, Bilo, Bekos og Vindo hos din farvehandler.

Bruk LIVOS neste gang. Mer enn 100 produkter å velge mellom. LIVOS tar vare på naturen og inneklimaet. LIVOS er naturlig og sunt.

Be om gratis brosjyrer og prislister

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr.: ____ **Sted:** _____

Klipp ut, send til enelmportør: LIVOS Skandinavia AS, Solbergskogen 4, 1400 Ski, Tlf: 64 94 60 69, fax: 64 94 60 02

HØST-TREFF

La naturen gå i arv!

•KUNST •KULTUR •FILM •FOTO •JAKT •FISKE •SKYTING •HUND •NATURVERN •TUR- OG VILLMARKSLIV •SALGSMESSE

31. august til 3. september 1995

HØST-TREFF
- Nasjonal festival for natur og villmarksliv på Raufoss

Natur og miljøfolk!
- bli med på noe nytt og spennende!

«FAMILIE-HAIK» PÅ VARDALSÅSEN...

Ta med hele familien på overnattingstur! Felles opplevelser og holdningsskapende aktiviteter. Deltakerpins, 5-års- og 10-års merke! Gjør dette til en familietradisjon, og bli historisk ved å delta fra og med første året!

Henv. sekreteriatet for mer informasjon:
Danielsen M.C., Storgt. 10, 2800 Gjøvik, tlf. 61 13 25 00, fax 61 13 25 10
eller
Kulturetaten V. Toten kom., 2830 Raufoss, tlf. 61 19 11 66, fax 61 19 09 45
Medarr. seminarer: Folkeakademiet.

«SVARSLIPPEN» sendes sekretariatet

☐ *Festivalbrosjyre*
☐ *«FAMILIE-HAIK» (Info./ påmelding)*

Navn/ Adr.:

All Rett Alt Gjenvk

NORGES BONDELAG

Blekkulfs Miljødetektiver

Adresse: Postboks 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo • Telefon: 22 71 55 20

Ti nystartede lokallag!

Ved begynnelsen av året hadde Blekkulfs Miljødetektiver ett lokallag. Målet er å ha 25 lokallag i løpet av året. Organisasjonen er allerede godt i gang. Ti nystartede lag kan Blekkulfs Miljødetektiver smykke seg med før St. Hans. I tillegg er det sju kontaktpersoner som kan tenke seg å starte lag i sin hjemkommune.

Å være engasjert i et lokallag av Blekkulfs Miljødetektiver er moro. Mange av lokallagene har i løpet av våren snekret fuglekasser, gått naturstier og studert livet i fjæra eller i en bekk. Det er spennende å gå ut og se verden gjennom nysgjerrige øyne og kanskje med en lupe som hjelpemiddel, finne rare ting, små dyr og fine blomster. På regnværsdager og kalde vinterkvelder kan det være fint å være miljødetektiv innendørs. Da kan man resirkulere papir, forberede dukketeater eller lage avis. Miljødetektivenes Idebank gir mange ideer til aktiviteter. Du kan også ringe sekretariatet og få høre hva andre lokallag har gjort og høste av deres erfaringer.

Nedenfor finner du adresseliste over lokallag og kontaktpersoner. Hvis du ønsker å engasjere deg i lokalt Blekkulf-arbeid, så kan du ta kontakt med den personen på lista som er bosatt nærmest deg eller du kan ta kontakt med Hovedkvarteret og melde din interesse der. Sekretariatet lover god oppfølging og opplæring av voksne lokallagsledere.

Oversikt over lokallag og kontaktpersoner i Blekkulfs Miljødetektiver.

Troms
MÅLSELV
- Karin Olsen
  Takelvlia
  9220 Moen
  a.77834166 p.77831085

BM I TROMSØ
- Rita H. Kristensen
  Fløyvn. 25
  9020 Tromsdalen
  a.77635844 p.77635144

LENVIK
- Adrian Skogmo
  Harviksvn. 4
  9300 Finnsnes
  a.77841174 p.77841387

HARSTAD
- Ragnhild Kojedal
  Glugghaugen 228
  9400 Harstad
  p.77071686

Nordland
BM I BODØ
- Tone Grøneng
  Smålia 2
  8022 Mørkved
- Hilde Nyheim
  Galnåsen 66
  8022 Mørkved

Nord-Trøndelag
STEINKJER
- Berit Reppen
  7682 Kjerknesvågen
  p.74155089

Sør-Trøndelag
TRONDHEIM
- Idar Næss
  Østersundsgt. 1
  7042 Trondheim
  a.73521268 p.72560498
- Kari Heggstad
  Jonsvannsvn. 59
  7017 Trondheim

Møre og Romsdal
BM I FRE!
- Sølvi Wiik
  6520 Rensvik

Rogaland
BM I ROGALAND
- Randi Buggeland
  NNV i Rogaland
  P.b. 441
  4001 Stavanger

Telemark
NOTODDEN
- Elisabeth Grini
  O. Strandlisgt. 15
  3670 Notodden
  foreldre 35020156

Buskerud
BM I RØYKEN OG HURUM
- Ingvild Tørum
  Furutoppvn. 20
  3440 Røyken
  p.31284976

BM I EIKER
- Marit B. Hovind
  Strømshauggt. 23
  3300 Hokksund

Hedmark
GRUE
- Britt Iren Olsen
  2256 Grue Finnskog
  p.62945387

Oslo
BM I NY YORK
- Hilde Longva
  Stolmakergt. 9 h
  0551 Oslo

Akershus
OPPEGÅRD
- Einar Schistad
  Fjellvn. 47
  1410 Kolbotn
  a.66801635 p.66807746
- Astrid Siegmund-Breivik
  Pauline Hallsv. 23
  1415 Oppegård
  a.22728775 p.66807153

BM I SKI
- Rønnaug Madslien
  Drømtorpvn. 10 a
  1400 Ski
- Else H. Thorstensen
  Skråvn. 14
  1400 Ski
  p.64873889

Østfold
HALDEN
- Heidi Lunde
  Næridsrødvn. 22 d
  1785 Halden
  p.69188038

FREDRIKSTAD
- Nora Lunde
  Labråten 62
  1614 Fredrikstad
  a. 69337033 p.69391705

SUKSESS MED FUGLEKASSER

Miljødetektivenes Idebank er blitt en suksess!

N&M: Ann-Kristin Grødahl
Sissel Bugge (foto)

Både gruppemedlemmer og lokallag har fulgt Idebankens oppskrift på fuglekasser. Blekkulfs Miljødetektiver i Ny York, et lokallag i Oslo, snekret fuglekasser på sitt første møte. Barna hadde med seg en hammer og en voksen, for helt alene kan ikke en ung miljødetektiv snekre. Noen voksne hadde på forhånd saget til bitene slik at miljødetektivene kunne hamre løs. Deretter gikk turen ut i nabolaget hvor kassene ble hengt opp, og vips, der hadde fuglefamilier på Oslos østkant fått et nytt og

Ledertreningskurs

Blekkulfs Miljødetektiver har avholdt to ledertreningskurs for ferske og kommende lokallagsledere hittil i år og det tredje står for dør.

Resultatet, så langt, av disse kursene er 11 lokallag og flere er på trappene.

Kursene har som mål å gi kommende lokallagsledere den ballast som er nødvendig for å drive aktivt Blekkulf-arbeid i lokalmiljøet. Deltagerne får innblikk i historien bak Blekkulfs Miljødetektiver og innføring i den pedagogiske og ideologiske plattformen som preger organisasjonen.

Neste kurs avholdes 2.–3. september i Oslo.

Vi ønsker en deltager fra hver kommune. Er dette noe for deg? Ta kontakt med ditt lokale NNV-lag eller direkte med Blekkulfs Hovedkvarter.

TELEFONSVARER Mark

En telefonsvarer med meget god lydgjengivelse og flere finesser.

Verv 3 og telefonsvareren er din!

HALOGEN HODELYKT

Pitzl Artic hodelykt

En robust og lyssterk halogenhodelykt med batteriholder.

Verv 3 og hodelykten er din

NORDENS FLORA

Den mest faktafylte og komplette floraen som finnes. Boken er gjennomillustrert og omfatter mer enne 2500 arter.

Verv 3 og betal kr 200,-
Verv 5 og verket er ditt
Ord. pris kr 598,-

GLED DEG SELV OG ANDRE

NATURVERNFORBUNDETS VERVEKAMPANJE

Medlemskap koster 250,-
(hovedmedlem fra 1.okt 1995 og hele 1996)

Alle medlemmer får:

- Medlemsbladet Natur og Miljø 6 ganger i året.
- Automatisk medlemskap i fylkes- og lokallag.
- Medlemspriser på Naturvern forbundets mange salgsvarer.
- Medlemstilbud på NSB Grønt kort; kun kr 60,- (ord. pris 250,-)
- Handleguiden Bra Miljøvalg.

KANO Oter 16

En kanoklassiker fra Fjan Fritid.
Stødig og god turkano med fine detaljer.
Verv 3 og betal kr. 3.900,-
Verv 12 og betal kun 2.900,-
Ord. tilbudspris 6.500,-

KNUSFRI STÅL-TERMOS

High mountain
Verv 1 og termosen er din!
Veil.pris 260,-

MOUNTAIN BIKE Everest Sherpa

En kvalitetssykkel fra Oslo Sportslager.
24 gir, lav vekt og meget høy kvalitet.
Veil. tilbudspris 4.890,-
Verv 3 og betal kun kr 2.900,-
Verv 10 og betal kr 1.900,-
Verv 25 og sykkelen er din!

Flotte og nyttige premier venter deg som verver nye medlemmer. Fortell dine venner og kolleger om hvor viktig det er å ha et sterkt og aktivt Naturvernforbund og motta flotte premier som takk. Eneste forutsetning er at den du verver ikke har vært medlem de siste 12 mnd. Vervepremien får du så snart de nyvervede har betalt medlemskontigenten. Ønsker du andre vervepremier, kontakt Naturvernforbundet.

VERV OG VELG

SEND INN KUPONGEN ELLER RING 22 71 55 20

Vervekupong

Ønsket vervepremie: _____ (dersom sykkel: høyde, kvinne/mann)
Mitt navn er: _____
Adresse: _____
Postnr./sted: _____
Telefon: _____

Jeg har vervet:
(dersom du har vervet fler, benytt eget ark som du vedlegger)
Nyvervet medlem: _____
Adresse: _____
Postnr./sted: _____
Telefon: _____ **Medl.nr.:** _____
Fødselsdato: _____ 1944

Kan sendes ufrankert i Norge. NNV betaler portoen

Svarsending
Avtalenr. 109000/P.B. 5

NORGES NATURVERNFORBUND
Postboks 2113, Grünerløkka
0505 Oslo

Høsttilbud

SALGS BODEN

Minispill kun kr 95,-

Flott gave; Ludo og Mølle i miniformat: 14 x 14 cm. Spillet åpnes i den ene siden, og brikkene oppbevares inni spillet.

Varenr. 7813 Mølle

Varenr. 7814 Ludo

Pris kr 175,- Høstpris kun kr 95,-

Ullgenser kun kr 295,-

Norsk god kvalitet. Ribbekant på ermene og i nedkant. Håndvask 40 grader.

Pris kr 598,- Høstpris kr 295,-

Mørk blå	*Grønn*
Varenr. 6200 Small	**Varenr. 6210 Small**
Varenr. 6201 Medium	**Varenr. 6211 Medium**
Varenr. 6202 Large	**Varenr. 6212 Large**

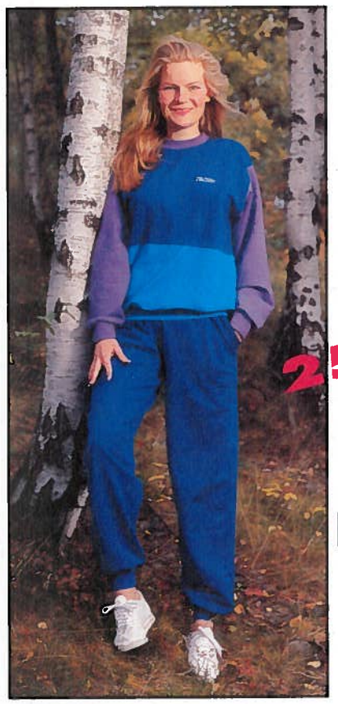

Vi har også ullundertøy og annet turutstyr - be om vår salgskatalog.

Fritidsdress

kun kr 250,-

Myk og behagelig fritidsdress i 100% bomull. God passform. Blå bukse m/strikk og snor i livet, gode lommer og ribbekant nederst. Genser m/ribbekant på ermene og i nedkant.

Varenr. 6400 Small

Varenr. 6402 Large

Pris kr 375,- Høstpris kun kr 250,-

Lommebok kun kr 198,-

Myk, lys brun lommebok av reinskinn. Laget i Sverige. Plass til førerkort, bilde, 6 kredittkort, sedler og mynter. Måler sammenlagt 10 x 13,5 cm.

Varenr. 3003 kr 355,- Høstpris kun kr 198,-

Solcelle lommeradio

Liten lett lommeradio med øreproppper. Uavhengig av batterier eller strøm. Tar stasjonene godt inn; ledningen til øreproppene fungerer som antenne. Feste/klaff på baksiden. 1 års garanti.

Varenr. 0411 kr 498,- Medlemspris kr 398,-

Fugleplakater

Dekorative og lærerike plakater med våre vanligste fugler. Format ca. 42 x 65 cm. Illustrert av Staffan Ullström. Trykket på klorfritt papir.

Varenr. 1300 Trekkfugler

Varenr. 1301 Vinterfugler

Pris kr 45,-

Medlemspris kr 35,-

Varenr. 1306 Vinter- og trekkfugler kr 80,-

Medlemspris kr 60,-

Fuglesang CD eller kassett

Dobbel fuglesang CD med 197 nordiske fuglearter. Teksthefte følger med.

Varenr. 0202 kr 295,- Medlemspris kr 221,-

Fuglekassett med 23 av våre vanligste fugler.

Varenr. 0200 kr 98,-

Medlemspris kr 80,-

Returrett

Hvis du av en eller annen grunn ønsker å returnere en vare, har du full anledning til dette innen 14 dager hvis varen er ubrukt. Legg ved fakturaen og fortell hvorfor du sender varen i retur, og om du ønsker ny vare eller pengene tilbake.

Vi har også mange andre salgsvarer - be om vår salgskatalog!

BESTILLINGSKUPONG

Bestillingstelefon: 22 71 55 20

Antall	Varenr.	Varens navn	Pris	Sum
		Porto/eksp.gebyr		35,-

Gave til NNV	
Totalt	

Navn:

Adr.:

Medlemsnr.: Tlf.:

❑ Send meg salgskatalog

N&M

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten betaler portoen

SVARSENDING
Avtale nr. 109 000/5 Pb.

NORGES NATURVERNFORBUND

Grünerløkka postkontor
0505 OSLO

Marianøkkelblom
Erik Jacobsen, Tranby

Frøsen
Erik Jacobsen, Tranby

lesernes galleri

Neste frist for å sende inn bilder til Lesernes galleri er 11. september. Send inntil fem lysbilder. Alle bilder må merkes med fotografens navn. Samtlige bilder blir returnert. Skriv gjerne en tittel på bildet. De utvalgte fotografene får tilsendt en rød Bergans ryggsekk 35 liter.

Bildene sendes til:
Natur & Miljø
Postboks 2113 Grünerløkka
0505 Oslo

Merk konvolutten «Lesernes galleri».

Elg
Leif Jamtveit, Kvitseid

BLAD

Ettersendes ikke ved varig adresseendring

Returadresse:
Natur & Miljø
Boks 2113 Grünerløkka 0505 Oslo